

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Νεοελληνική Γλώσσα

Γ΄ Λυκείου

Τίτλος:

«Διερεύνηση των εννοιών βία, ρατσισμός, στερεότυπα, πρόσφυγας, μετανάστης»

ΓΕΩΡΓΙΑ (ΓΙΟΥΛΗ) ΑΛΕΞΙΟΥ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεσσαλονίκη 2012

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι .Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σεναρία και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας γλώσσας δευτεροβάθμιας: Δημήτρης Κουτσογιάννης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρά Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Διερεύνηση των εννοιών βία, ρατσισμός, στερεότυπα, πρόσφυγας, μετανάστης

Δημιουργός

Γεωργία (Γιούλη) Αλεξίου

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Γλώσσα

(Προτεινόμενη) Τάξη

Γ΄ Λυκείου (με τις κατάλληλες προσαρμογές μπορεί να εφαρμοστεί και στη Β΄ Λυκείου)

Χρονολογία

Οκτώβριος 2012

Διδακτική/θεματική ενότητα

Β΄ Λυκείου: 2^η ενότητα Βιογραφικά είδη, θέματα για συζήτηση και έκφραση-έκθεση (σχετικά με τον χαρακτηρισμό ατόμου, τις στερεότυπες αντιλήψεις, το φυλετικό και κοινωνικό ρατσισμό, σελ.119-126).

Γ΄ Λυκείου: Πειθώ, Το δίκαιο της πυγμής, σελ. 30–31, Ανθρώπινα δικαιώματα, σελ. 39-40, Η πειθώ στον πολιτικό λόγο [Η ρατσιστική θεωρία] σελ. 78,79

Διαθεματικό

Ναι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

Θεατρολογία

Χρονική διάρκεια

10 διδακτικές ώρες

Χώρος

I. Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας εξοπλισμένη με Η/Υ και βιντεοπροβολέα, εργαστήριο πληροφορικής, αίθουσα πολλαπλών χρήσεων.

II. Εικονικός χώρος: Wiki

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Επειδή το σενάριο προτείνεται για εφαρμογή στη Γ' Λυκείου, είναι περιορισμένες οι δυνατότητες επέκτασης όσον αφορά τη χρονική διάρκεια αλλά και την ευρύτερη αξιοποίηση των ΤΠΕ, εφόσον, όπως όλοι γνωρίζουμε, η διδασκαλία του μαθήματος είναι σε μεγάλο βαθμό υποταγμένη στις απαιτήσεις των Πανελληνίων εξετάσεων. Παρά, όμως, τα ασφυκτικά πλαίσια που οι εξετάσεις αυτές καθορίζουν, παρέχεται αρκετές φορές στους διδάσκοντες η δυνατότητα απόδρασης και εφαρμογής άλλων προτύπων διδασκαλίας με τη σύμφωνη γνώμη των μαθητών τους, που κατανοούν ότι τέτοιου είδους προσεγγίσεις όχι μόνο δεν είναι εις βάρος της προετοιμασίας τους για τις Πανελλαδικές εξετάσεις αλλά, αντίθετα, μπορούν να αποβούν ωφέλιμες σε αυτήν την κατεύθυνση. Ως προϋποθέσεις επομένως για την εφαρμογή του θεωρώ τον απόλυτο έλεγχο του διδάσκοντα όσον αφορά το χρόνο εντός του οποίου μπορεί να καλυφθεί η διδακτέα ύλη και τη σύμφωνη γνώμη των μαθητών του, ώστε να διασφαλιστεί η ενεργός συμμετοχή τους.

Προαπαιτείται επίσης από το διδάσκοντα η όλη προεργασία που αφορά τη λειτουργία ενός περιβάλλοντος Wiki και η επαφή του ή η προθυμία του να εφαρμόσει/ενσωματώσει θεατρικές τεχνικές στη διδακτική του πρακτική.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.

Το σενάριο στηρίζεται

-

Το σενάριο αντλεί

Το σενάριο είναι πρωτότυπο στη σύλληψη. Αντλεί από τις τεχνικές που εφαρμόζει το «θέατρο στην εκπαίδευση» και πιο συγκεκριμένα από το βιοματικό εργαστήριο του David Pammenter (*επισκέπτη καθηγητή Πανεπιστημίου Winshester*) με τίτλο «Το κοινωνικό θέατρο ως πολιτισμική δράση για την εκπαίδευση και τη μεταμόρφωση» (Θεσσαλονίκη, Οκτώβριος 2012).

Ως προς την εφαρμογή της μεθόδου Jigsaw, αντλεί στοιχεία από το σενάριο της Πολυξένης Μπίλλα (2012) «Γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες: ένα μέσο γλωσσικής και πολιτισμικής αυτογνωσίας» για την Α΄ Λυκείου, από το σενάριο της Ελένης Μαργαρού (2012) «Έχω το δικαίωμα;» για τη Γ΄ Λυκείου, και από το Εκπαιδευτικό Υλικό Μέσης Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου Θεματικός κύκλος: «Η έλλειψη της ανεκτικότητας και ο κοινωνικός αποκλεισμός (στερεότυπα, προκαταλήψεις, μορφές ρατσισμού), Β΄ Λυκείου.

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

(1^η και 2^η διδακτική ώρα)

Βιοματικό εργαστήριο για την προσέγγιση του όρου ρατσισμός. Αφόρμηση αποτελεί power point μέσω του οποίου ο διδάσκων καλεί τους μαθητές να διαλεχθούν με τις εικόνες που περιλαμβάνει. Στη συνέχεια μέσα από θεατρικές τεχνικές κλιμακωτά οι μαθητές παράγουν και παρουσιάζουν θεατρικό λόγο εντός διαφορετικών επικοινωνιακών πλαισίων.

(3^η και 4^η διδακτική ώρα)

Κατανοώντας τον ρόλο του επικοινωνιακού πλαισίου καλούνται να αναζητήσουν σχετικές πληροφορίες και να συγγράψουν διάφορα κειμενικά είδη με αφορμή το

κείμενο «Το δίκαιο της πυγμής» του Ε. Παπανούτσου (σχολ. βιβλίο σελ. 30–31) και να τα μοιραστούν μεταξύ τους με τη μέθοδο Jigsaw.

(5^η και 6^η διδακτική ώρα)

Οι μαθητές με αφορμή το κείμενο «Η ρατσιστική θεωρία» του σχολικού βιβλίου (σελ. 78-79) ασκούν κριτική σε απόψεις και ανασκευάζουν επιχειρήματα.

(7^η και 8^η διδακτική ώρα)

Έπειτα, προχωρούν στη διερεύνηση και την παραγωγή ορισμών των εννοιών βία, στερεότυπα, ρατσισμός, μετανάστης, πρόσφυγας, που θα εμπλουτίσουν το «δικό τους λεξικό» σε περιβάλλον Wiki.

(9^η και 10^η διδακτική ώρα)

Οι εργασίες παρουσιάζονται και συζητούνται στην τάξη, προτείνονται και υλοποιούνται οι βελτιώσεις και ακολουθεί αξιολόγηση.

Μεθοδολογικό πλαίσιο:

Μέθοδοι διδασκαλίας

1. Βιωματικό εργαστήριο: Οι μαθητές συγκροτούν ομάδες και εργάζονται αντλώντας από και συνθέτοντας δικά τους βιώματα. Προσεγγίζουν και παρουσιάζουν πτυχές του φαινομένου ρατσισμός επιλέγοντας και καθορίζοντας το «επικοινωνιακό πλαίσιο» της παρουσίασης.
2. Μέθοδος Jigsaw: Οι μαθητές οργανώνονται σε ομάδες με εξειδικευμένο ρόλο η καθεμιά έχοντας ως στόχο να γίνουν «ειδικοί» για συγκεκριμένη παράμετρο του θέματος. Έτσι, οι μαθητές της πρώτης ομάδας θα ασχοληθούν με τα χαρακτηριστικά της επιστολής σε φιλικό πρόσωπο, της δεύτερης ομάδας με τα χαρακτηριστικά της ανοιχτής επιστολής στον τύπο, της τρίτης ομάδας με τα χαρακτηριστικά της ημερολογιακής σελίδας, της τέταρτης ομάδας με τα χαρακτηριστικά της ομιλίας, της πέμπτης ομάδας με τα χαρακτηριστικά του άρθρου. Οι ομάδες αυτές των «ειδικών», αφού αναζητήσουν στο διαδίκτυο τα κειμενικά χαρακτηριστικά που τους

ενδιαφέρουν, θα γράψουν εισαγωγική παράγραφο κειμένου -με το οποίο ασχολείται η ομάδα τους - με θέμα: «αν είναι αναγκαίο να επιλέξουμε ανάμεσα στο να αδικήσουμε ή να αδικηθούμε, η φυσική μας τάση είναι να προτιμήσουμε το πρώτο, αλλά επιλέγοντας το δεύτερο τιμούμε την ανθρωπιά μας». Έτσι, οι μαθητές της πρώτης ομάδας θα γράψουν την πρώτη παράγραφο επιστολής σε φιλικό πρόσωπο, της δεύτερης την πρώτη παράγραφο ανοιχτής επιστολής στον τύπο, της τρίτης ημερολογίου κοκ. Στη συνέχεια, οι μαθητές συγκροτούν νέες ομάδες με τρόπο ώστε σε καθεμιά από αυτές να υπάρχει ένας μαθητής εκπρόσωπος (ειδικός) από καθεμιά από τις προηγούμενες ομάδες. Αυτός θα αναπτύξει στη νέα του ομάδα τα κειμενικά χαρακτηριστικά του είδους με το οποίο ασχολήθηκε στην προηγούμενη ομάδα του ως «ειδικός». Με τη μέθοδο αυτή ενεργοποιούνται όλοι οι μαθητές, αφού μπαίνοντας στο ρόλο του «ειδικού» καλούνται να μεταδώσουν στους άλλους ό, τι κατέκτησαν στο πλαίσιο της ομάδας.

3. Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία: Οι μαθητές εργάζονται σε ομάδες μαθαίνοντας να συνεργάζονται για την επίτευξη κοινού στόχου και ανακαλύπτοντας και προβάλλοντας ο καθένας τα ταλέντα και τις δεξιότητές του. Μαθαίνουν να εμπιστεύονται τον άλλον (ακόμα και τον «αδύνατο» συμμαθητή τους) ανακαλύπτοντας «ταλέντα» στο πρόσωπό του, αλλά και τον εαυτό τους, αποκτώντας αυτοεκτίμηση.

4. Χρήση των ΤΠΕ: Από τη στιγμή που ένας από τους πιο σημαντικούς στόχους του γλωσσικού μαθήματος είναι να *"εξοικειώσει τα παιδιά με κοινωνικές γλώσσες, επίπεδα ύφους και κειμενικά είδη, τα οποία είναι απαραίτητα για την καλύτερη λειτουργία τους ως πολιτών"* (Κουτσογιάννης 2012: 29), οι νέες τεχνολογίες προσφέροντας αυθεντικά περιβάλλοντα λόγου, επικοινωνίας και μάθησης, δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να αντλήσουν πληροφορίες, να σταθούν κριτικά απέναντί τους, να επικοινωνήσουν και να κατασκευάσουν δικά τους εργαλεία χρήσιμα για τη δουλειά τους και την προετοιμασία τους για τις Πανελλήνιες εξετάσεις.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η διδακτική πορεία ξεκινά αντλώντας από βιώματα των μαθητών σχετικά με το φαινόμενο του ρατσισμού, αξιοποιώντας και συνθέτοντας τις προσλαμβάνουσες παραστάσεις των μαθητών (κονστрукτιβισμός). Αποστασιοποιείται όμως από τα γεγονότα αυτά καθαυτά, εφόσον οι μαθητές εργαζόμενοι σε ομάδες καλούνται να τα αποδομήσουν και να φέρουν στην επιφάνεια τις βασικές έννοιες που τα καθορίζουν. Με βάση αυτές τις έννοιες οι μαθητές συνθέτουν και παρουσιάζουν σύντομα «θεατρικά έργα» σε διαφορετικά θεατρικά «επικοινωνιακά» πλαίσια (1^η και 2^η διδακτική ώρα). Κατανοώντας έτσι τον ρόλο του επικοινωνιακού πλαισίου καλούνται να αναζητήσουν σχετικές πληροφορίες και να συγγράψουν ενδεικτικά αποσπάσματα από διάφορα κειμενικά είδη με αφορμή το κείμενο «Το δίκαιο της πυγμής» του Ε. Παπανούτσου (σχολ. βιβλίο σελ. 30–31) και να τα κοινοποιήσουν στην τάξη με τη μέθοδο Jigsaw (3^η και 4^η διδακτική ώρα). Στη συνέχεια, οι μαθητές με αφορμή το κείμενο «Η ρατσιστική θεωρία» του σχολικού βιβλίου (σελ. 78-79) ασκούν κριτική σε απόψεις και ανασκευάζουν επιχειρήματα (5^η και 6^η διδακτική ώρα), για να προχωρήσουν στη διερεύνηση και την παραγωγή ορισμών των εννοιών βία, στερεότυπα, ρατσισμός, μετανάστης, πρόσφυγας, που θα εμπλουτίσουν το «δικό τους λεξικό» σε περιβάλλον Wiki (7^η και 8^η διδακτική ώρα). Αξιοποιώντας το σενάριο τις νέες τεχνολογίες με στοιχεία και από τους τρεις κύκλους (και ως εποπτικά μέσα και ως μέσα πρακτικής γραμματισμού αλλά και επιχειρώντας να υποψιάσει τους μαθητές να στέκονται κριτικά απέναντι στα κείμενα που κατακλύζουν τον σύγχρονο αναγνώστη, προσπαθεί να συμβάλει στη διαμόρφωση των ταυτοτήτων των μαθητών αξιοποιώντας στοιχεία που άπτονται και των τεσσάρων κορυφών του ρόμβου. Μέσω δηλαδή διδακτικών πρακτικών όπως η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και με τη

χρήση γραμματισμών (γλωσσικός, οπτικός, πολυτροπικός) επιχειρεί να εστιάσει στις γνώσεις για τη γλώσσα που όμως εντάσσονται στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού φωτίζοντας τις κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις των κειμένων οδηγώντας τους μαθητές έτσι στις γνώσεις για τον κόσμο και στη δημιουργία αντίστοιχων στάσεων.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Είναι σημαντικό οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν ότι τα διάφορα κειμενικά είδη αποτελούν μέρος της σύγχρονης ψηφιακής και μη ψηφιακής πραγματικότητας και ότι είναι πολύ εύκολο να μάθουμε να τα χειριζόμαστε σωστά, εφόσον ως άτομα κοινωνικά ενεργά μπορούμε πολύ εύκολα να εντοπίσουμε τα χαρακτηριστικά και τις συμβάσεις οι οποίες τα διέπουν. Το ίδιο ισχύει για το περιεχόμενο εννοιών όπως βία, στερεότυπα, ρατσισμός, μετανάστης, πρόσφυγας το οποίο καλούνται να διερευνήσουν και αντλώντας από δικά τους βιώματα αλλά και προσλαμβάνοντας πληροφορίες από κείμενα. Στην αφαιρετική διαδικασία όμως σύνθεσης ορισμών καλούνται να σταθούν κριτικά απέναντι στις όποιες πληροφορίες χρησιμοποιούν ανακαλύπτοντας (ή και διαμορφώνοντας) παράλληλα τις δικές τους στάσεις, σε τέτοια ευαίσθητα θέματα, ψηλαφώντας την κοινωνική τους ταυτότητα. Στη διαδικασία αυτή οι νέες τεχνολογίες αποτελούν μέσο διαμόρφωσης της ταυτότητας των νέων παρέχοντας αυθεντικά περιβάλλοντα επικοινωνίας, μέσα στα και από τα οποία οι μαθητές δημιουργούν και εκθέτουν δικά τους κείμενα. Παράλληλα, έρχονται σε επαφή με ηλεκτρονικά λεξικά και σώματα κειμένων και αντιλαμβάνονται τη σημασία τους στη γλωσσική διδασκαλία και μάθηση.

Στόχος αυτού του διδακτικού σεναρίου είναι να αποκτήσουν οι μαθητές γνώσεις για τον κόσμο και να διαμορφώσουν αξίες και στάσεις μέσα από τη

διερεύνηση της σημασίας των εννοιών βία, ρατσισμός, στερεότυπα, μετανάστης, πρόσφυγας:

- Μελετώντας και συζητώντας τα σχετικά κείμενα στο πλαίσιο των ομάδων ή αντλώντας από βιώματα επιχειρείται να ανακύψει βαθύτερος προβληματισμός σχετικά με τα τόσο ευαίσθητα αυτά θέματα. Καταβάλλεται η προσπάθεια να γίνει ένα βήμα στην υιοθέτηση υγιών στάσεων από τους μαθητές δημοκρατικής συμπεριφοράς, ανεκτικότητας απέναντι στη διαφορετικότητα, καταδίκης των στερεοτύπων, του ρατσισμού, της χρήσης βίας. Αναμένεται επίσης να ξεκαθαρίσουν οι μαθητές τη διαφορά ανάμεσα στη σημασία των λέξεων πρόσφυγας και μετανάστης.
- Μέσα από τη διδασκαλία στόχος είναι να εθιστούν οι μαθητές και στην προσπάθεια να υιοθετούν κριτική στάση απέναντι στα κείμενα με τα οποία έρχονται σε επαφή, να προσπαθούν να διακρίνουν τι κρύβεται πίσω από αυτά και να αποκτούν σιγά σιγά τον κατάλληλο εξοπλισμό ώστε να επιχειρούν να επεξεργάζονται κριτικά την πληροφορία.
- Τα παραγόμενα κείμενα ενέχουν γνώσεις για τον κόσμο αλλά και αποτυπώνουν στάσεις των συντακτών τους, όσο κι αν προσπαθήσουν «ουδέτερα» και «αποστασιοποιημένα» να αποδώσουν τους ορισμούς. Εξάλλου, και η ουδετερότητα και η αποστασιοποίηση είναι στάσεις.

Γνώσεις για τη γλώσσα

- Η παραγωγή παραγράφων στοιχίζεται στην απόκτηση γνώσεων και για τη γλώσσα, αφού αποτελεί τη βάση της παραγωγής λόγου. Επίσης καλλιεργούνται γνώσεις οι οποίες θα βοηθήσουν στην καλύτερη γραφή της παραγράφου (π.χ. δομή) και μάλιστα όχι αποπλαισιωμένα

αλλά στο πλαίσιο διάφορων κειμενικών ειδών (επιστολή, φιλική ή ανοιχτή, ημερολόγιο, ομιλία, άρθρο). Είναι οπωσδήποτε πολύ ωφέλιμη για τους μαθητές η σύγκριση μεταξύ παραγράφων που ανήκουν σε διαφορετικό κειμενικό είδος, ενώ πραγματεύονται το ίδιο θέμα. Εξάλλου και από μόνη της ως άσκηση η παραγωγή παραγράφων (αποπλαισιωμένα) αποτελεί στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ του εξεταστικού δοκιμίου στις Πανελλαδικές εξετάσεις.

- Η παραγωγή ορισμών και συνοδευτικών κειμένων κατάλληλων για τον εμπλουτισμό του Wiki της τάξης προϋποθέτουν την απόκτηση γνώσεων για τη γλώσσα. Συγκεκριμένα, προσπαθώντας οι μαθητές να συντάξουν ορισμούς αποκτούν γνώσεις για τη γλώσσα που απαιτεί το συγκεκριμένο αυτό κειμενικό είδος (π.χ. υψηλός βαθμός ονοματοποιήσεων, συγκεκριμένο λεξιλόγιο και δομές όπως συνδετικά ρήματα (π.χ. είναι, θεωρείται) κ.λπ. Επομένως, οι μαθητές κατά τη διαδικασία σύνθεσης των ορισμών ασκούνται σε αυτόν τον τομέα.
- Η εξοικείωση με διάφορα κειμενικά είδη (επιστολή σε φιλικό πρόσωπο, επιστολή στον τύπο, ομιλία, σελίδα ημερολογίου, άρθρο) και η ανάρτηση ορισμών και συνοδευτικών κειμένων στο Wiki της τάξης που περιλαμβάνονται στις δραστηριότητες αυτού του σεναρίου σχετίζονται άμεσα και με τις «γνώσεις για τη γλώσσα», όσον αφορά τις δομές και τα χαρακτηριστικά (λεξιλόγιο, σύνταξη, γραμματική) των κειμενικών ειδών.

Γραμματισμοί

Γλωσσικός – Κλασικός γραμματισμός

Οι μαθητές εξοικειώνονται και ασκούνται στην παραγωγή διαφόρων τύπων κειμένου (σύνθεση ορισμών, επιστολή σε φιλικό πρόσωπο, επιστολή στον τύπο, ομιλία, σελίδα

ημερολογίου, άρθρο). Τα περισσότερα από αυτά τα ήδη τα έχουν ήδη διδαχθεί περισσότερο ή λιγότερο συστηματικά στις προηγούμενες τάξεις. Στο σενάριο αυτό δίνεται η ευκαιρία να θυμηθούν τα χαρακτηριστικά τους, να τα συγκρίνουν και να εντοπίσουν ομοιότητες-διαφορές.

Προφορικός γραμματισμός

Η παραγωγή προφορικού λόγου, κυρίως κατά το πρώτο δίωρο, στοχεύει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων προφορικού λόγου που τόσο παραμελείται στο ελληνικό σχολείο (διαχείριση του χώρου, πώς να ακούω τον άλλον, πώς να μιλάω ώστε να προσελκύσω το ενδιαφέρον του άλλου, πώς να διαμορφώσω το λόγο μου ανάλογα με το κοινό στο οποίο απευθύνομαι). Επομένως, επιδιώκεται ο «προφορικός γραμματισμός» των μαθητών.

Νέοι γραμματισμοί

Επιδιώκεται να ασκηθούν οι μαθητές:

- στη συνεργατική παραγωγή λόγου και στην παρουσίαση των απόψεων και των συμπερασμάτων τους και με την αξιοποίηση των νέων μέσων πρακτικής γραμματισμού, ειδικότερα με την αξιοποίηση περιβάλλοντος Wiki. Αναμένεται να αποκτήσουν οι μαθητές την ικανότητα να χρησιμοποιούν και να χειρίζονται τα περιβάλλον αυτό στην προσπάθειά τους να φέρουν σε πέρας τις εργασίες τους, αλλά και ως αποθετήριο υλικού χρήσιμου για τη μελέτη τους προετοιμαζόμενοι για τις Πανελλαδικές εξετάσεις.
- να αντιμετωπίζουν την παραγωγή γραπτού λόγου ως μια δυναμική, εξελικτική διαδικασία που προκύπτει μέσα από συνεργασία και ανταλλαγή απόψεων. Στην περίπτωση αυτή οι νέες τεχνολογίες παίζουν καθοριστικό ρόλο, αφού οι μαθητές αξιοποιούν ψηφιακά περιβάλλοντα, προκειμένου να αντλήσουν υλικό, να συνθέσουν, να συγγράψουν, να αναρτήσουν και να βελτιώσουν, όσες φορές θελήσουν τα κείμενά τους.

- στη συνεργατική παραγωγή λόγου εκμεταλλευόμενοι τις δυνατότητες του Επεξεργαστή Κειμένου και τη διευκόλυνση που παρέχει η ρευστότητα του ηλεκτρονικού κειμένου
- στην κατανόηση και παραγωγή πολυτροπικών κειμένων. Ειδικότερα, ασκούνται:
  1. στην αποκωδικοποίηση των μηνυμάτων της εικόνας (οπτικός γραμματισμός)
  2. στην αποκωδικοποίηση των μηνυμάτων τραγουδιών (στίχοι, μουσική) και βίντεο (πολυτροπικός γραμματισμός).

Κριτικός γραμματισμός

- Υπάρχουν στοιχεία κριτικού γραμματισμού, καθώς επιχειρείται οι μαθητές να κατανοήσουν το περιεχόμενο κειμένων (πολυτροπικών και μη) και να διαμορφώσουν τις δικές τους απόψεις/στάσεις. Έτσι, γυμνάζονται στο να υιοθετούν κριτική στάση ως αναγνώστες των διάφορων τύπων κειμένων, αλλά και στο να καθίστανται περισσότερο ικανοί να διαβάζουν τον κόσμο γύρω τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η άσκηση της ανασκευής επιχειρημάτων κειμένου, αποσπάσματος από το έργο «Ο Αγών» του Χίτλερ.

Διδακτικές πρακτικές

Οι διδακτικές πρακτικές συνοψίζονται στο Ε.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

1. Το θέμα εμπεριέχεται στη διδακτέα ύλη.

2. Είναι απαραίτητη η αναφορά στο θέμα λόγω των ιδιαίτερων κοινωνικοπολιτικών συγκυριών που προβληματίζουν κάθε δημοκρατικά σκεπτόμενο άτομο.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το θέμα «ρατσισμός» βρίσκεται στην ύλη τόσο της Β΄ όσο και της Γ΄ Λυκείου. Είναι ένα θέμα που μπορεί να τεθεί και στις Πανελλαδικές εξετάσεις, όπως και το θέμα βία, ή μετανάστης/πρόσφυγας ή στερεότυπες αντιλήψεις οπότε και γι' αυτόν το λόγο παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους μαθητές.

Επειδή όμως το σχολείο δεν έχει μοναδικό του στόχο να προετοιμάζει τους μαθητές για τις Πανελλαδικές εξετάσεις, ούτε να τους εφοδιάζει απλώς με γνώσεις αλλά πρώτιστα να τους καλλιεργεί και να τους καθιστά ηθικά άτομα και σκεπτόμενους ενεργούς πολίτες η διδασκαλία αυτών των θεμάτων έχει να προσφέρει πολλά.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Η έρευνα στο διαδίκτυο προσφέρει τη δυνατότητα εύρεσης πληροφοριών αλλά απαιτεί παράλληλα την υιοθέτηση κριτικής στάσης απέναντι σ' αυτές. Τα ηλεκτρονικά λεξικά και τα σώματα κειμένων αποτελούν ουσιαστικά περιβάλλοντα διερεύνησης της σημασίας των λέξεων/εννοιών και μέσα από αυθεντικά κειμενικά είδη. Δίνουν επίσης τη δυνατότητα δημιουργίας παρουσιάσεων σε αυθεντικά πλαίσια επικοινωνίας. Επίσης η εργασία σε περιβάλλον Wiki δίνει την ευκαιρία στους μαθητές να παράγουν λόγο, να τον αναρτούν και να τον κοινοποιούν στο πλαίσιο της σχολικής τάξης, να τον βελτιώνουν, να προσθέτουν ή να αφαιρούν και να τον έχουν ανά πάσα στιγμή πρόχειρο να τον ανασύρουν και να τον χρησιμοποιήσουν. Συμβάλλουν έτσι στη δημιουργία νέων ταυτοτήτων ικανών να αναγνωρίζουν, να αποδομούν και να ανασυνθέτουν την κοινωνική πραγματικότητα, όπως αυτή προκύπτει στο νέο περιβάλλον γνώσης.

Κείμενα

1. [Το δίκαιο της πυγμής](#), Ευ. Παπανούτσος, σελ. 30-31 του διδακτικού βιβλίου.
2. [[Η ρατσιστική θεωρία](#)], Α. Χίτλερ, σελ. 78-79 του διδακτικού βιβλίου.
3. Η Κάθοδος, Ν. Μπακόλας.
4. [Στην Αμερική](#) (στίχοι, μουσική Θ. Παπακωνσταντίνου).
5. [Βρωμοέλληνες](#) – ΗΠΑ no rats, ντοκιμαντέρ, Στ. Κούλογλου.
6. [Ξένοι στην ίδια πόλη](#), εκπαιδευτική τηλεόραση.
7. Γελοιογραφία, Γ. Γερούλια.
8. [Πορσελάνινος μονόκερως](#), βίντεο.
9. [Το μοιραίο κρυφτό του ρατσισμού](#), Ελευθεροτυπία, 21/6/2008.
10. Βίντεο, [Ανθρώπινα δικαιώματα 1](#).
11. Βίντεο, [Ανθρώπινα δικαιώματα 2](#).
12. Βίντεο, [Ανθρώπινα δικαιώματα 3](#).
13. [Active member](#) «Βία».
14. [Βίντεο 1 της Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια](#)
15. Βίντεο 2 της Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια
16. [Βίντεο 3 της Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια](#)
17. [Τηλεοπτικό σποτ με τον Αντώνη Κανάκη](#) για την ενδοσχολική βία. ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΣΕ ΝΕΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΟ 116-111. ΜΙΛΑ ... ΜΗ ΦΟΒΑΣΑΙ !!
18. [Άνθρωποι και λύκοι...](#) Ελιζαμπέττα Καζαλότι, Ελευθεροτυπία.
19. Τα στρατόπεδα καραντίνας, Γ. Ιωάννου, από το βιβλίο «Το δικό μας αίμα», Εκδόσεις Κέδρος.

20. Στο Καραμπουρνου, Γ. Ιωάννου, «Με τα σημάδια της απάνω μου», από το βιβλίο «Το δικό μας αίμα», Εκδόσεις Κέδρος.
21. "...τίτλος ανυποληψίας το «πρόσφυγας»..." (μαρτυρία Π. Καλαϊτζή).
Άννα Παναγιωταρέα, ό.π., σ. 177
22. «Η Σύμβαση του 1951 για το καθεστώς των Προσφύγων», Ύπατη Αρμοστέα των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, www.unhcr.org
23. «Πρόσφυγες λέγονται» Διεθνής Αμνηστία Αυστραλίας www.amnesty.org.au
24. «Πρόσφυγας» Active Member
25. «Το δικαίωμα στο να αναζητάς ασφαλή τρόπο να ζήσεις»
26. Τα στερεότυπα και η επιρροή τους στη συμπεριφορά, Δημήτρης Αγοραστός, Ψυχολογείν
27. Ο Θρύλος του Σκιάχτρου, μικρό φιλμ
28. «...Ως γνωστόν», Ν. Δήμου.
29. Προκατάληψη & στερεότυπα
30. Βίντεο Man vs Woman
31. Απαγορευμένη διαφήμιση της Μερσεντές

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

1ο δίωρο

- Λίγα λόγια από τον δάσκαλο για το ρατσισμό που τον συναντάμε παντού γύρω μας, αλλά και μέσα μας με παράλληλη προβολή σχετικού power point. Οι μαθητές καλούνται να μαντέψουν τις ατάκες μέσα στα συννεφάκια.

Σκεπτικό: Πρόκληση του ενδιαφέροντος των μαθητών για την όλη διαδικασία μέσα από την προβολή εικόνων και τη συμμετοχή τους στο παιχνίδι του μαντέματος της ατάκας. Παράλληλα, πρόγευση της ενσυναίσθησης που επιτυγχάνεται μέσα από

θεατρικές τεχνικές, εφόσον οι συμμετέχοντες καλούνται να μπου στα «παπούτσια» (στη θέση) του άλλου.

- Ο δάσκαλος καλεί τους μαθητές να σχηματίσουν κύκλο και μετά να αρχίσουν να λένε με τη σειρά μια ατάκα από την προηγούμενη παρουσίαση που τους έκανε εντύπωση ή μια δική τους (ένα συμπέρασμα από τα προηγούμενα ή μια σκέψη που έκαναν κτλ)

Σκεπτικό: Δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές να ανακαλέσουν ή να συνθέσουν μια ατάκα (σκέψη, συμπέρασμα κτλ), αυξάνοντας την επαφή και τον προβληματισμό τους για το θέμα.

- Ο δάσκαλος καλεί τους μαθητές να κλείσουν τα μάτια τους και να σκεφτούν μια σχετική πραγματική ιστορία (που συνέβη, όχι της φαντασίας τους) που τους έκανε ιδιαίτερη εντύπωση. Δίνει την επεξήγηση ότι μια ιστορία έχει αρχή μέση και τέλος.

Σκεπτικό: Ο μαθητής ανακαλεί μια ιστορία που ήδη γνωρίζει, στηρίζεται δηλαδή στη βιωμένη γνώση για να προχωρήσει περισσότερο και αποκτώντας καινούριες γνώσεις αλλά βαθαινοντας και διευρύνοντας τον προβληματισμό του σχετικά με το θέμα (κονστрукτιβισμός).

Όσον αφορά την επεξήγηση που δίνει ο δάσκαλος είναι μια καλή ευκαιρία υπενθύμισης της βασικής δομής μιας ιστορίας.

- Ο δάσκαλος καλεί τους μαθητές, έτσι όπως βρίσκονται στον κύκλο να γίνουν ζευγάρια με τον διπλανό τους (ο Α και ο Β).

- Ο δάσκαλος καλεί τους μαθητές κάθε ζεύγους, τον Α και τον Β, να αρχίσουν να διηγούνται ταυτόχρονα την ιστορία τους για 2'. Στόχος του καθένα, εξηγεί, είναι να διηγηθεί την ιστορία του στο ζευγάρι του προσπαθώντας να τον ακούσει ο άλλος. Όμως, ο ίδιος δεν θα πρέπει να ακούσει την ιστορία του άλλου.

Σκεπτικό: Η εργασία παίρνει τη μορφή ενός ζωντανού παιχνιδιού. Μέσα από αυτή την τεχνική οι μαθητές επαναλαμβάνουν δυνατά ή και πολύ δυνατά την ιστορία τους ασκούμενοι (κάνοντας πρόβα), χωρίς βασικά να το καταλαβαίνουν, στην αφήγηση.

Επίσης προσπαθώντας να κάνουν τον άλλον να τους ακούσει πειραματίζονται με το status τους και την απήχηση που έχει στους άλλους.

- Ο δάσκαλος ρωτά τους μαθητές: Ακούσατε κάτι από την ιστορία του άλλου; (Οι περισσότεροι ή μερικοί θα απαντήσουν «ναι».) Γιατί συνέβη αυτό; (Αυτό συμβαίνει γιατί όταν μιλάμε σε κάποιον δεν γνωρίζουμε πώς να διαχειριζόμαστε σωστά τον χώρο, την ένταση της φωνής μας κτλ.

(Προαιρετικό)

Στο σημείο αυτό, αν θέλει ο δάσκαλος μπορεί να δείξει στους μαθητές του ποια λάθη έκαναν και «άκουσαν» την ιστορία του άλλου. Μπορεί για παράδειγμα ο δάσκαλος να καλέσει έναν μαθητή (π.χ. πιο κοντό από αυτόν) και να του προτείνει το χέρι για χειραγία από απόσταση (με τεντωμένο το χέρι του).

Βλέπετε; (να απευθυνθεί σε όλους) Του άφησα χώρο να δράσει. Στη συνέχεια να τον πλησιάσει πολύ και να «επιβληθεί» με το ύψος του. Βλέπετε; Τον επισκίασα. Μετά να τον αγγίζει μεν αλλά να γυρίσει το σώμα του από την άλλη. Τώρα τον αγνοώ !

Άρα, να καταλήξει, η διαχείριση του χώρου παίζει σημαντικό ρόλο. Το ίδιο και η ένταση της φωνής.

Στη συνέχεια ο δάσκαλος μπορεί να δώσει οδηγία για επανάληψη της ταυτόχρονης συνομιλίας. Στο τέλος θα θέσει την ερώτηση: Τώρα ακούσατε την ιστορία του άλλου; (Η πιθανή απάντηση θα είναι όχι, γιατί οι μαθητές θα έχουν μάθει πώς να χειρίζονται τον χώρο ή και την ένταση της φωνής τους).

- Ο δάσκαλος δίνει την οδηγία: Τώρα ο Α θα διηγηθεί την ιστορία του και ο Β θα θέλει να τον ακούσει (διάρκεια 2'). Μόλις ολοκληρωθεί η παραπάνω διαδικασία ο δάσκαλος δίνει νέα οδηγία:

- Ο Β να κλείσει τα μάτια του και να αρχίσει να σκέφτεται και να «ενσωματώνει» την ιστορία του Α (διάρκεια 1').

- Στη συνέχεια ο δάσκαλος καλεί τον Β να διηγηθεί την δική του ιστορία και στον Α να θέλει να τον ακούσει (διάρκεια 2').

- Ζητά και από τον Α να κλείσει τα μάτια του, να σκεφτεί και να «ενσωματώσει» την ιστορία του Β (διάρκεια 1').

Σκεπτικό: Οι μαθητές ασκούνται στην αφήγηση με τρόπο που να τους ακούει ο άλλος (γλώσσα του σώματος, αξιοποίηση του χώρου, ένταση της φωνής, υιοθέτηση του κατάλληλου ύφους). Όλα αυτά τα έχουν αποκομίσει από την προηγούμενη άσκηση/παιχνίδι.

Ασκούνται επίσης στο να ακούν το συνομιλητή τους και στο να αφιερώνουν χρόνο για να «ενσωματώνουν» τη δική του ιστορία/αλήθεια.

- Κατόπιν ο δάσκαλος ζητά από τους μαθητές να αλλάξουν θέση στον κύκλο και να συγκροτήσουν πενταμελείς ομάδες στις οποίες όμως δεν θα πρέπει να περιλαμβάνεται το ζευγάρι κανενός.

- Μόλις συγκροτούνται οι ομάδες ο δάσκαλος δίνει σε καθεμιά από αυτές ένα μπλοκ σημειώσεων και ένα στιλό και ζητά από τον κάθε μαθητή να διηγηθεί σε α' πρόσωπο (σαν να την έζησε ο ίδιος) την ιστορία που του διηγήθηκε το ζευγάρι του και στη συνέχεια ενσωμάτωσε. Ένας από την ομάδα καταγράφει τις ιστορίες αδρομερώς (διάρκεια 10').

Σκεπτικό: Οι μαθητές ασκούνται στην αφήγηση μιας ξένης ιστορίας με ζωντάνια και παραστατικότητα.

- Νέα οδηγία του δασκάλου προτρέπει τις ομάδες να αρχίσουν να συζητούν ποια έννοια/έννοιες προβάλλει κάθε ιστορία και να τις σημειώνουν.

- Το επόμενο βήμα είναι η σύνθεση όλων αυτών των εννοιών σε μια φράση που η κάθε ομάδα θα θέσει ως «υπερστόχο» της δράσης που θα παρουσιάσει. (Με τον τρόπο αυτό (υπερστόχο) δούλεψε με τις ομάδες του ο Στανισλάβσκι αλλά και ο Μπρεχτ.)

Σκεπτικό: Οι μαθητές αρχίζουν να αναζητούν έννοιες και αξίες πίσω από τα γεγονότα και να τις συνθέτουν στην προσπάθεια δόμησης του «υπερστόχου». Έτσι μαθαίνουν να σέβονται τις αλήθειες των άλλων (οι ιστορίες είναι καταθέσεις ατόμων που δεν

ανήκουν στην ομάδα). Έχουν όμως «ενσωματωθεί» από αυτούς και έχουν συντεθεί οι έννοιες που τις διέπουν αποτελώντας τον «υπερστόχο» της δικής τους ομάδας.

- Ο δάσκαλος δίνει στην κάθε ομάδα 10 λεπτά να αποφασίσει και να προετοιμάσει μια δράση που να αναδεικνύει τον «υπερστόχο» (καλύτερα με ελάχιστα ή και χωρίς λόγια και με τη χρήση της «παγωμένης εικόνας»).

- Καλεί στη συνέχεια όλες οι ομάδες να παρουσιάσουν τις δράσεις τους συγχρόνως. Ενώ οι δράσεις έχουν αρχίσει να εκτυλίσσονται ο δάσκαλος διακόπτει με έναν ήχο, καλεί τις ομάδες να «παγώσουν» και δίνει οδηγίες να συνεχίσουν σαν να ανεβάζουν όπερα, κατόπιν σαν να είναι ηθοποιοί στο βωβό κινηματογράφο, μετά σαν να παίζουν ταινία γουέστερν, ύστερα σαν υποκριτές σε αρχαία τραγωδία, κατόπιν σαν χορευτές στο κλασικό μπαλέτο, τέλος σαν να χορεύουν μοντέρνο χορό.

Σκεπτικό: Οι μαθητές κάνουν «πρόβα» στο «έργο» τους, ενώ καλούνται να αντλήσουν από διάφορα είδη παρουσίασης. Η κάθε δράση μπορεί να παρουσιαστεί με διάφορους τρόπους.

(Έτσι και η κάθε σκέψη δεν μπορεί να κατατεθεί και να αναπτυχθεί μέσα από διαφορετικά είδη λόγου;)

- Μόλις ολοκληρωθεί η προηγούμενη «πρόβα» ο δάσκαλος καλεί κάθε ομάδα να διαλέξει τον χώρο παρουσίασης (σε ποια γωνιά της αίθουσας επιθυμεί να είναι η «σκηνή» και ποιο θα είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται –γονείς, γείτονες, θαμώνες μιας καφετέριας, μαθητές σχολείου κτλ) και ζητά να παρουσιάσει το «έργο» της αξιοποιώντας, αν θέλει, στοιχεία από την όπερα, το γουέστερν κτλ.

Σκεπτικό: Οι μαθητές κάθε ομάδας με άλλα λόγια καθορίζουν το επικοινωνιακό πλαίσιο (σε ποιον απευθύνονται, με ποιο είδος κειμένου κτλ.)

- Η κάθε ομάδα παρουσιάζει το έργο της και το κοινό επιχειρεί να μαντεύσει τον «υπερστόχο». Το κοινό διατυπώνει τους πιθανούς «υπερστόχους» με βάση αυτά που είδε και τέλος η ομάδα διαβάζει από τις σημειώσεις της τον υπερστόχο που είχε

θέσει. Αν κριθεί πως κάποια ομάδα έχει αποτύχει στη απόδοση του «υπερστόχου», αποσύρεται και βελτιώνει το «έργο». Αν το «έργο» αρέσει στο κοινό η ομάδα αλλάζει/επαναδιατυπώνει τον «υπερστόχο».

Σκεπτικό: Έτσι το κοινό μετατρέπεται από απλό θεατή της δουλειάς των υπόλοιπων ομάδων σε μέτοχο, εφόσον μπαίνει στη διαδικασία να μαντεύσει και να διατυπώσει τον «υπερστόχο». Δεν είναι λίγες οι φορές σε παρόμοιες περιπτώσεις που το κοινό διατυπώνει σαφέστερα τον «υπερστόχο» της ομάδας ή τον πλουτίζει δίνοντάς του κι άλλες διαστάσεις. Από την άλλη μεριά συγχρόνως μπαίνει και στη θέση του αξιολογητή, σε μια ιδιόμορφη αξιολόγηση που γίνεται μέσα από παιχνίδι.

- Μετά την ολοκλήρωση των παρουσιάσεων ο δάσκαλος ζητάει από κάποιους μαθητές (ή αν κρίνει σκόπιμο το κάνει ο ίδιος) να ανακεφαλαιώσουν. Με λίγα λόγια να απαντήσουν με ποιο φαινόμενο ασχολήθηκαν, ποιες μορφές του προσεγγίστηκαν, αν αναφέρθηκαν αίτια του, ποια ήταν αυτά, αν δόθηκαν λύσεις του, ποιες ήταν αυτές κτλ.

Τους εξηγεί πως ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζουμε ένα φαινόμενο έχει να κάνει με τα βιώματά μας και τις ταυτότητές μας και ο τρόπος με τον οποίο κάνουμε λόγο γι' αυτό ή παρουσιάζουμε τις σκέψεις μας έχει πάντα σχέση με αυτούς στους οποίους απευθυνόμαστε και με το μέσο ή την πλατφόρμα που φιλοξενεί τα κείμενά μας.

Σκεπτικό: Επαγωγικά οι μαθητές ταυτίζουν το προηγούμενο παιχνίδι με τη διαδικασία διερεύνησης του φαινομένου «ρατσισμός», αλλά και συνειδητοποιούν την αξία επιλογής του κατάλληλου με την περίπτωση κειμενικού είδους/επικοινωνιακού πλαισίου.

3^η-4^η διδακτική ώρα (Στη σχολική αίθουσα, υπό την προϋπόθεση να υπάρχει τουλάχιστον ένας Η/Υ με σύνδεση στο διαδίκτυο για κάθε ομάδα, ή στο εργαστήριο πληροφορικής.)

3^η διδακτική ώρα:

Γίνεται ανάγνωση του κειμένου «Το δίκαιο της πυγμής» του Ε. Παπανούτσου (σελ. 30-31 του διδακτικού εγχειριδίου), γλωσσική και νοηματική εξομάλυνση και μετά οι μαθητές εργάζονται στις ομάδες τις οποίες είχαν συγκροτήσει κατά το προηγούμενο δίωρο. Οι ομάδες επεξεργάζονται και απαντούν στην ερώτηση του φυλλαδίου (Κειμενικά είδη - Φύλλο εργασίας) που τους δόθηκε.

Συγκεκριμένα εφαρμόζεται η μέθοδος Jigsaw: Οι μαθητές οργανώνονται σε ομάδες με εξειδικευμένο ρόλο η καθεμιά έχοντας ως στόχο να γίνουν «ειδικοί» για συγκεκριμένη παράμετρο του θέματος. Έτσι, οι μαθητές της πρώτης ομάδας ασχολούνται με τα χαρακτηριστικά της επιστολής σε φιλικό πρόσωπο, της δεύτερης ομάδας με τα χαρακτηριστικά της ανοιχτής επιστολής στον τύπο, της τρίτης ομάδας με τα χαρακτηριστικά της ημερολογιακής σελίδας, της τέταρτης ομάδας με τα χαρακτηριστικά της ομιλίας, της πέμπτης ομάδας με τα χαρακτηριστικά του άρθρου. Οι ομάδες αυτές των «ειδικών», αφού αναζητήσουν στο διαδίκτυο τα κειμενικά χαρακτηριστικά που τους ενδιαφέρουν, καλούνται να γράψουν εισαγωγική παράγραφο με θέμα «αν είναι αναγκαίο να επιλέξουμε ανάμεσα στο να αδικήσουμε ή να αδικηθούμε, η φυσική μας τάση είναι να προτιμήσουμε το πρώτο, αλλά επιλέγοντας το δεύτερο τιμούμε την ανθρωπιά μας». Η κάθε ομάδα δηλαδή θα γράψει από μια παράγραφο του κειμενικού είδους του οποίου έχει μελετήσει τα χαρακτηριστικά, κάνοντας στην ουσία εφαρμογή όσων κατέκτησε σε θεωρητικό επίπεδο. Ζητείται από τους μαθητές μόνο μία παράγραφος, προφανώς λόγω χρόνου και εισαγωγική παράγραφος διότι συνήθως σ' αυτή είναι περισσότερο έκδηλα τα χαρακτηριστικά των κειμενικών ειδών. Εξάλλου είναι κοινή διαπίστωση όλων των συναδέλφων, οι οποίοι βαθμολογούν το μάθημα της Έκθεσης, ότι σ' αυτό το σημείο παρουσιάζονται τα περισσότερα προβλήματα.

Σκεπτικό: Οι μαθητές προεκτείνουν την εμπειρία που κατέκτησαν το προηγούμενο δίωρο να προσαρμόζουν τον λόγο ανάλογα με το επικοινωνιακό πλαίσιο,

αναζητώντας και εφαρμόζοντας παράλληλα αρχές που αντλούν από αναζήτηση στο διαδίκτυο.

Η χρήση των ΤΠΕ υπηρετεί την ανάγκη να εντοπίζουν οι μαθητές τις πληροφορίες που αναζητούν, να τις διαβάζουν κριτικά και να επιλέγουν τις χρήσιμες σ' αυτούς ανάλογα με την περίσταση και να τις αξιοποιούν στη δική τους εργασία. Παράγονται κείμενα με τη χρήση του επεξεργαστή κειμένων και αποθηκεύονται στην επιφάνεια εργασίας κάθε υπολογιστή ή αναρτώνται απευθείας στο Wiki της τάξης.

Ο διδάσκων έχει το ρόλο του συμβούλου και παρακολουθεί τη δουλειά των ομάδων 4^η διδακτική ώρα:

Οι μαθητές συγκροτούν νέες ομάδες με τη μέθοδο Jigsaw. Δηλαδή, συντίθενται νέες ομάδες οι οποίες συγκροτούνται από ένα μέλος κάθε προηγούμενης ομάδας. Ο «ειδικός» για κάθε θέμα ανακοινώνει στην καινούργια ομάδα το κείμενο που παρήγαγε με την ομάδα του την προηγούμενη διδακτική ώρα (επιλέγοντας με θεατρικό τρόπο να στήσει το «κοινό» του όπως επιθυμεί) και επισημαίνει τα γνωρίσματα του κειμενικού είδους με το οποίο ασχολήθηκε.

Ο διδάσκων φροντίζει να παρακολουθεί τους «ειδικούς» να διδάσκουν τους μη ειδικούς.

Σκεπτικό: Η μέθοδος Jigsaw δίνει ρόλο και βήμα σε όλους τους μαθητές, ακόμη και σε εκείνους που δεν τολμούν ή δεν θέλουν να πάρουν τον λόγο. Αναγκάζονται όλοι επομένως να μετάσχουν, κάτι που είναι πολύ ωφέλιμο για τους περισσότερο «δειλούς» μαθητές οι οποίοι, ως ειδικοί σε μη ειδικούς ευκολότερα θα υπερνικήσουν τις αναστολές τους.

Στο σημείο αυτό βέβαια ενδέχεται ο διδάσκων να εγκαταλείψει τον ρόλο του συμβούλου και να χρειαστεί να μετάσχει πιο δυναμικά, αν αντιληφθεί ότι κάποιος μαθητής δεν μπορεί να ανταποκριθεί.

5^η - 6^η διδακτική ώρα (Στη σχολική αίθουσα, υπό την προϋπόθεση να υπάρχει τουλάχιστον ένας Η/Υ με σύνδεση στο διαδίκτυο για κάθε ομάδα, ή στο εργαστήριο πληροφορικής.)

Ανάγνωση του κειμένου (από τον καθηγητή ή από κάποιον μαθητή) «Η ρατσιστική θεωρία» του Χίτλερ, (σελ. 78 του σχολικού βιβλίου) - εξομάλυνση (γλωσσική – νοηματική).

Ανασκευή επιχειρημάτων:

Μια άσκηση του σχολικού βιβλίου. Οι μαθητές εντοπίζουν στο κείμενο επιχειρήματα και τα ανασκευάζουν, εργαζόμενοι στις αρχικές ομάδες: Η κάθε ομάδα ανασκευάζει το επιχείρημα που αυτή επιλέγει σε μία παράγραφο και παρουσιάζει στην ολομέλεια, σε προφορικό λόγο τη δουλειά της. Ο διδάσκων περιέρχεται από ομάδα σε ομάδα βοηθώντας τους μαθητές να εντοπίσουν και να απομονώσουν επιχειρήματα -αρκετά δύσκολη δουλειά στο συγκεκριμένο κείμενο-, να επιλέξουν ένα από αυτά και στη συνέχεια να εντοπίσουν αδύνατα σημεία τους ώστε να τα ανασκευάσουν. (Οι μαθητές γνωρίζουν ήδη τη διαδικασία ανασκευής επιχειρημάτων από προηγούμενα μαθήματα. Α΄ Κεφάλαιο: Πειθώ, Συλλογισμοί).

Σκεπτικό: Οι μαθητές ασκούνται σε έναν τύπο άσκησης, αρκετά απαιτητικό μάλιστα, μαθαίνοντας να αξιολογούν επιχειρήματα και να περνάν από κριτικό έλεγχο τις απόψεις τις οποίες προσλαμβάνουν.

Δίνεται η παρακάτω άσκηση για το σπίτι:

«Να γράψεις μια παράγραφο (απόσπασμα από ομιλία που ετοιμάζεις) προκειμένου να την εκφωνήσεις ως εκπρόσωπος του σχολείου σου στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου, με θέμα: «Προσοχή! Ο ρατσισμός κρύβεται παντού» που να αρχίζει περίπου έτσι:

«Ρατσιστής δεν είναι μόνον αυτός που... αλλά και ο ...». Για να βοηθηθείς, αν θέλεις μπορείς να χρησιμοποιήσεις μερικές από τις ακόλουθες λέξεις : στερεότυπα,

έξυπνος, όμορφος, πλούσιος, φτωχός, καπνιστής, υπέρβαρος, αλλόφυλος, αλλόδοξος, μισαλλοδοξία, φυλετικός ρατσισμός, κοινωνικός ρατσισμός, αντίστροφος ρατσισμός, άτομα με ειδικές ανάγκες, ομοϊδεάτης, μετανάστης, πρόσφυγας.

Σκεπτικό: Να συνεχιστεί ο προβληματισμός του μαθητή σχετικά με το θέμα και στο σπίτι. Να προετοιμαστεί ο επόμενος χωρισμός σε ομάδες ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των μαθητών (οι λέξεις που δίδονται κατευθύνουν σε αυτό). Μπορεί, πάλι, να διατηρηθούν οι αρχικές ομάδες, αν ο διδάσκων κρίνει ότι το σχήμα αυτό εξακολουθεί να δουλεύει. Να ασκηθούν οι μαθητές στη συγγραφή παραγράφων.

Οι εργασίες πρέπει να παραδοθούν στο διδάσκοντα ή να αναρτηθούν στο Wiki της τάξης τρεις τουλάχιστον ημέρες πριν από το επόμενο μάθημα, ώστε να προλάβει ο διδάσκων να δώσει οδηγίες για τη διόρθωση.

6^η διδακτική ώρα (Στη σχολική αίθουσα)

Τελευταίες βελτιώσεις στις παραγράφους, παρουσίαση εργασιών.

Σκεπτικό: Οι μαθητές εντοπίζουν τα δικά τους λάθη και υιοθετούν καλές πρακτικές άλλων συμμαθητών τους.

Με αφορμή το περιεχόμενο των παραγράφων που παρουσιάστηκαν προκαλείται συζήτηση για τις μορφές του ρατσισμού. Στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης ο διδάσκων θα προτείνει τη διερεύνηση των εννοιών βία, ρατσισμός, μετανάστης, πρόσφυγας, στερεότυπα.

Χωρισμός σε πέντε (5) ομάδες ανάλογα με το περιεχόμενο των παραγράφων. Δηλαδή, όσοι μαθητές ασχολήθηκαν στις παραγράφους κυρίως με τις έννοιες μετανάστης, πρόσφυγας, ρατσιστής κτλ θα αποτελέσουν τον πυρήνα της αντίστοιχης ομάδας. (Ο διδάσκων φροντίζει, όσο είναι αυτό δυνατόν, οι ομάδες να είναι ισοδύναμες. Βέβαια, μπορεί ο διδάσκων και οι μαθητές να θελήσουν να διατηρήσουν τις αρχικές ομάδες.) Οι ομάδες θα διερευνήσουν τη σημασία των λέξεων με στόχο να συνθέσουν ορισμούς που μαζί με σχετικό υλικό θα αναρτήσουν στο Wiki της τάξης:

- A. ρατσισμός /ρατσιστής
- B. μετανάστης
- Γ. πρόσφυγας
- Δ. βία
- Ε. στερεότυπα

Δίνεται η παρακάτω εργασία για το σπίτι:

Να ανατρέξετε σε λεξικά έντυπα ή ηλεκτρονικά και να παρατηρήσετε πώς συντάσσεται και τι περιέχει ένα λήμμα. Να διαμορφώσετε την άποψή σας σχετικά με το τι θα θέλατε να περιέχει το λήμμα που θα συντάξετε εσείς, προκειμένου να το αναρτήσετε στο λεξικό εννοιών που θα κατασκευάσετε και θα εμπλουτίσετε στο Wiki της τάξης σας, με στόχο να διευκολυνθεί η μελέτη σας στο γλωσσικό μάθημα, ενόψει της προετοιμασίας σας για τις εξετάσεις.

Σκεπτικό: Οι μαθητές προετοιμάζονται για την εργασία που θα ακολουθήσει ερχόμενοι σε επαφή και παρατηρώντας προσεκτικά στα λεξικά το περιεχόμενο, το ύφος των κειμένων που φιλοξενούν κτλ. Παράλληλα, προβληματίζονται σχετικά με τι θεωρούν χρήσιμο και κατάλληλο να περιέχει το δικό τους «λεξικό».

7^η -8^η διδακτική ώρα (Στο εργαστήριο πληροφορικής)

Σημειώνονται στο πίνακα οι περιορισμοί που βάζουν οι μαθητές σχετικά με τους ορισμούς που θα συντάξουν.

Σκεπτικό: Να διασφαλιστεί μια σχετική ομοιογένεια στα κείμενα που θα παραγάγουν οι ομάδες.

Η κάθε ομάδα παίρνει ηλεκτρονικά ένα φυλλάδιο και ασχολείται με τις ασκήσεις του φυλλαδίου. Στα φυλλάδια αυτά είτε περιέχονται κείμενα , είτε τα link που οδηγούν σε κείμενα που στόχο έχουν να δια φωτίσουν τους μαθητές σχετικά με διαστάσεις της έννοιας που μελετούν, να τους προβληματίσουν κτλ. Τελικός στόχος των φυλλαδίων να οδηγήσουν τους μαθητές στη σύνθεση κειμένων από κάθε ομάδα (ορισμός και συνοδευτικό κείμενο) και η ανάρτησή τους στο Wiki της τάξης. Τα ηλεκτρονικά φυλλάδια για κάθε ομάδα είναι:

[Φύλλο εργασίας – βία,](#)

[Φύλλο εργασίας – στερεότυπα,](#)

[Φύλλο εργασίας – ρατσισμός,](#)

[Φύλλο εργασίας – πρόσφυγας,](#)

[Φύλλο εργασίας – μετανάστης.](#)

Στο φυλλάδιο περιλαμβάνεται και ένα link που οδηγεί σε «θεωρία/προαπαιτούμενα» ενός ορισμού. Αφού τα μελετήσουν οι ομάδες συμπληρώνουν, αν θέλουν, στοιχεία στον πίνακα όπου συγκεντρώνουν τους περιορισμούς σχετικά με τους ορισμούς που θα συντάξουν.

Ο διδάσκων κατά τη διάρκεια της εργασίας περιέρχεται από ομάδα σε ομάδα βοηθώντας και συμβουλεύοντας, σε οποιοδήποτε θέμα ανακύψει.

Είναι απαραίτητοι δύο με τρεις υπολογιστές για την κάθε ομάδα.

9^η – 10^η διδακτική ώρα

(Στο εργαστήριο πληροφορικής ή στη σχολική αίθουσα υπό την προϋπόθεση της ύπαρξης Η/Υ συνδεδεμένου στο διαδίκτυο και βιντεοπροβολέα)

Παρουσίαση των εργασιών των ομάδων, συζήτηση, αξιολόγηση των αναρτήσεων, βελτιώσεις των αναρτήσεων με βάση τις παρατηρήσεις που έγιναν κατά τη διάρκεια της αξιολόγησης.

Σύνοψη της όλης διαδικασίας, αναστοχασμός (από το διδάσκοντα και από τους μαθητές).

Αξιολόγηση

Α. Από τους μαθητές: Διαρκώς, καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας.

Β. Από το διδάσκοντα: Διαρκώς, κυρίως ενισχυτική αξιολόγηση.

Κριτική προσέγγιση

Οι μαθητές εμπλέκονται σε βιωματική διαδικασία προσέγγισης του θέματος και στη συνέχεια σε ομαδική διαδικασία διερεύνησης παραμέτρων του και σε ομαδική αλλά και ατομική προσπάθεια παραγωγής διαφόρων τύπων κειμένων.

Το σχολικό βιβλίο αξιοποιείται χωρίς να κατευθύνει την αναζήτηση των μαθητών. Αντίθετα, ζητούνται από αυτούς συμπεράσματα σχετικά με τη χρήση όρων που υπερβαίνουν το πλαίσιο του σχολικού βιβλίου αλλά συναντώνται σε ποικίλα κείμενα που φιλοξενούνται στα έντυπα και τα ηλεκτρονικά μέσα.

Υπηρετείται ο κριτικός γραμματισμός, καθώς οι μαθητές εστιάζουν στις διαφορετικές σημασίες τις οποίες μπορεί να πάρουν ορισμένοι όροι ανάλογα με τον τύπο και το περιεχόμενο του κειμένου του οποίου αποτελούν μέρος.

Μετά από τη φάση διερεύνησης οι μαθητές δημιουργούν κείμενα κατάλληλα για την ηλεκτρονική ανάρτηση στο Wiki της τάξης.

Ο διδάσκων άλλοτε κατευθύνει (ο χρόνος είναι ο μεγάλος αντίπαλος στη Γ' Λυκείου) και άλλοτε λειτουργεί ως εμπνευστής και σύμβουλος στην ομαδική προσπάθεια των μαθητών.

Η όλη διαδικασία που ακολουθείται υπακούει στα στενά πλαίσια που θέτει το αναλυτικό πρόγραμμα της Γ' Λυκείου και στο γεγονός ότι πρόκειται για πανελλήνια εξεταζόμενο μάθημα.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Κειμενικά είδη - Φύλλο εργασίας

Συνεργαστείτε με την ομάδα σας και:

A) αναζητήστε στο διαδίκτυο και μελετήστε τα κειμενικά χαρακτηριστικά της επιστολής σε φιλικό πρόσωπο (πρώτη ομάδα), τα χαρακτηριστικά της ανοιχτής επιστολής στον τύπο (δεύτερη ομάδα), τα χαρακτηριστικά της ημερολογιακής σελίδας (τρίτη ομάδα), τα χαρακτηριστικά της ομιλίας (τέταρτη ομάδα), τα χαρακτηριστικά του άρθρου (πέμπτη ομάδα). Σχηματίστε κατάλογο με τα πιο σημαντικά από αυτά.

B) γράψτε την εισαγωγική παράγραφο του κειμένου που αντιστοιχεί στην ομάδα σας με θέμα «αν είναι αναγκαίο να επιλέξουμε ανάμεσα στο να αδικήσουμε ή να αδικηθούμε, η φυσική μας τάση είναι να προτιμήσουμε το πρώτο, αλλά επιλέγοντας το δεύτερο τιμούμε την ανθρωπιά μας».

Αναλυτικότερα μπορείτε να συμβουλευτείτε τις παρακάτω διευθύνσεις:

A' ομάδα: Λίγα θεωρητικά που μπορεί να σας βοηθήσουν όσον αφορά τον εντοπισμό των χαρακτηριστικών της επιστολής σε φιλικό πρόσωπο και να σας εφοδιάσουν με χρήσιμο λεξιλόγιο:

<http://giouliblog.blogspot.gr/search/label/%CE%91%20%CE%98%CE%95%CE%A9%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%9B%CE%97> και

http://ekthesilikeiou.blogspot.gr/2010/09/blog-post_6193.html

Β΄ ομάδα: Λίγα θεωρητικά που μπορεί να σας βοηθήσουν όσον αφορά τον εντοπισμό των χαρακτηριστικών της ανοιχτής επιστολής στον τύπο και να σας εφοδιάσουν με χρήσιμο λεξιλόγιο:

<http://giouliblog.blogspot.gr/search/label/%CE%91%20%CE%98%CE%95%CE%A9%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%9B%CE%97>

Γ΄ ομάδα: Λίγα θεωρητικά και μερικά παραδείγματα που μπορεί να σας βοηθήσουν όσον αφορά τον εντοπισμό των χαρακτηριστικών της ημερολογιακής σελίδας:

http://ekthesilikeiou.blogspot.gr/2010/09/blog-post_6193.html

http://www.komvos.edu.gr/glwssa/logos_keimeno/2_2_2/thema_2_2_2.htm

Δ΄ ομάδα: Λίγα θεωρητικά και μερικά παραδείγματα που μπορεί να σας βοηθήσουν όσον αφορά τον εντοπισμό των χαρακτηριστικών της ομιλίας:

<http://giouliblog.blogspot.gr/search/label/%CE%91%20%CE%98%CE%95%CE%A9%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%9F%CE%9C%CE%99%CE%9B%CE%99%CE%91%20-%20%CE%95%CE%99%CE%A3%CE%97%CE%93%CE%97%CE%A3%CE%97%CE%91%20-%20%CE%95%CE%99%CE%A3%CE%97%CE%93%CE%97%CE%A3%CE%97%CE%91%20-%20%CE%95%CE%99%CE%A3%CE%97%CE%93%CE%97%CE%A3%CE%97>

Ε΄ ομάδα: Λίγα θεωρητικά και ένα παράδειγμα που μπορεί να σας βοηθήσουν όσον αφορά τον εντοπισμό των χαρακτηριστικών του άρθρου:

<http://giouliblog.blogspot.gr/search/label/%CE%91%20%CE%98%CE%95%CE%A9%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%91%CE%A1%CE%98%CE%A1%CE%9F%20%28%CF%83%CE%B5%CE%BB.%20166%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB.%20%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB.%29>

Φύλλο εργασίας - Βία

1.

A. Active member

<http://www.youtube.com/watch?v=92Gy3NGej04&feature=related>

Στίχοι:

Μουσική:

Active Member

Νοιώθω την ένταση τριγύρω κακό σημάδι
σαν άρωμα πολέμου απλωμένο στο σκοτάδι
τα πάντα είναι ανήσυχα διάχυτος ο φόβος
βαριά ατμόσφαιρα και επώδυνος ο χρόνος.
Γίνεται αρχή ακούω παντού δηλώσεις
να σε καλούν το χρέος λέει να πληρώσεις
και εσύ καλό παιδί υπακούς στον αρχηγό
βουτάς στο όχλο και βουρ για το κενό.
Με θιγμένο εγωισμό και συνείδηση νεκρή
μα δε σκέφτηκες ρε βλάκα ότι μπορεί
να κονομάν με τη μαγκιά σου ή τα χαμένα όνειρά σου
κρατώντας εθισμένη τη γενιά σου
σε ένα παιχνίδι και καλά περιθωριακό
ποντάροντας για πάντα στις ζωής το μυστικό
και στη δίψα εκείνη που έχει κάθε παιδί
παλεύοντας στο βούρκο την αλήθεια για να δει.
Να ξεχωρίσει, να παίξει, να νικήσει
κι αφού γυρίσει το παιχνίδι να ζητήσει

λίγη εξουσία και για χάρη όλων αυτών
να μπει για τα καλά στο παιχνίδι των δειλών.

Μη μασάς με τη στημένη βία όλων αυτών
μη μπεις ποτέ στο παιχνίδι των δειλών
μην αφήνεις την ζωή σου στα χέρια των πολλών
φτύσε το στημένο το παιχνίδι των δειλών.

Φοράν στη βία μάσκα ριζοσπαστική
της δώσαν και όνομα σαν φόρμα αστική
και την ρίχνουν να χορεύει εδώ και εκεί
κι η γιορτή καλά κρατεί.
Κι όλοι εκείνοι οι εκλεκτοί εκ του ασφαλούς
να συλλέγουν για στημένους οπαδούς
ψυχές βασανισμένες με ενοχές
που αναζητούν την ελπίδα σε παλιότερες ευχές.

Και τέλειο σαν θύμα με συναίσθημα αρκετό
για να γίνει ένα σύγχρονο ερπετό
μεταλλαγμένο με ανθρώπινη μορφή
και έτσι ζυγώνουν οι μεγάλοι την κορφή.
Σέρνοντας θύματα μαζί τους
κι ανοίγει πιο πολύ η όρεξή τους
να ποντάρουν στη βία εν ονόματι τρελών
στο στημένο το παιχνίδι των δειλών.

Μη μασάς με τη στημένη βία όλων αυτών

μη μπεις ποτέ στο παιχνίδι των δειλών
μη αφήνεις την ζωή σου στα χέρια των πολλών
φτύσε το στημένο το παιχνίδι των δειλών.

Σταμάτα ρε το παιχνίδι είναι στημένο
γι' αυτό είμαι εδώ και συνεχίζω να επιμένω
πως δε σου αξίζουν όλα αυτά και είναι κρίμα
να νοιώθεις άνετα ενώ είσαι το θύμα.
Μάθε ρε να φτύνεις ότι σου χαλάει τη γεύση
και όπως πάντα πίσω υπάρχει μια θέση
που γράφει το όνομα σου με γράμματα δικά σου
και έχει κλειδωμένο ότι άφησες απ' τα όνειρά σου.
Μα πρέπει να το πας απ' την αρχή
τα πράγματα είναι δύσκολα εδώ θέλει αντοχή
εδώ δεν έχεις την βοήθεια κανενός
μα σαν κοιτάς ψηλά υπάρχει ο ουρανός
Και αλήθεια είναι αυτό που μας ενώνει
κάθε φορά που μας πληγώνει

η μοναξιά που γίνεται όπλο όλων αυτών
στο στημένο το παιχνίδι των δειλών.

Β. Εκστρατεία για την πρόληψη της βίας προς τα παιδιά.

Απόσπασμα από βίντεο της Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Πρόληψη και
Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια

(<http://www.familyviolence.gov.cy>).

<http://www.familyviolence.gov.cy/cgi-bin/hweb?-A=551&-V=videos>

Γ. Τηλεοπτικό σποτ με τον Αντώνη Κανάκη για την ενδοσχολική βία.
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΣΕ ΝΕΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΟ 116-111.
ΜΙΛΑ ... ΜΗ ΦΟΒΑΣΑΙ !!

<http://www.youtube.com/watch?v=iVabXA-zsaE>

Δ. Εκστρατεία για την πρόληψη της βίας προς τα παιδιά.

Απόσπασμα από βίντεο της Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια (<http://www.familyviolence.gov.cy>).

<http://www.youtube.com/watch?v=MLZ3ufECZkA>

Επεξεργαστείτε τα παραπάνω κείμενα, συζητήστε μεταξύ σας και απαντήστε στην παρακάτω ερώτηση:

Για ποιες μορφές βίας γίνεται λόγος;

Προσθέστε και άλλες μορφές που τυχόν γνωρίζετε. Μπορείτε να τις οργανώσετε σε σχεδιάγραμμα;

2.

Άνθρωποι και λύκοι...

Της ΕΛΙΖΑΜΠΕΤΤΑΣ ΚΑΖΑΛΟΤΤΙ

Homo homini lupus (λύκος ο άνθρωπος για τον άνθρωπο)... Το αρχαίο αυτό ρητό, που αποδίδεται στον Λατίνο κωμωδιογράφο Πλάυτο, ανασύρθηκε συνειρμικά από τις μαθητικές μας μνήμες, με αφορμή τις εικόνες φρίκης που τις προηγούμενες ημέρες εισέβαλαν στη ζωή μας και στοίχειωσαν την καθημερινότητά μας.

Το γυμνό και βεβηλωμένο σώμα του Λίβυου δικτάτορα εκτεθειμένο σε ένα ψυγείο κρεάτων, σύμβολο μιας ανατροπής αλλά και συνάμα μιας συνέχειας και, πίσω στα δικά μας, οι εικόνες βίας μιας εμφύλιας σύρραξης ανάμεσα στις λεγόμενες δυνάμεις της ανατροπής και της προόδου, που κόστισε τη ζωή σ' ένα συνάνθρωπο, δικαίωσαν ακόμη μια φορά το ρητό, που περιγράφει μια πικρή αλήθεια για την ανθρώπινη φύση. Τη θεωρία αυτή, που αιτιολογεί τη ροπή του ανθρώπου προς τη βία, την εξέλιξε ο Άγγλος φιλόσοφος Τόμας Χομπς, προκαλώντας συζητήσεις και αντιδράσεις το 16ο αιώνα και θέτοντας τη βάση για μελλοντικούς στοχασμούς. Σύμφωνα με τον Χομπς, σε μια κατάσταση όπου επικρατεί σύγχυση και ανομία, ο κάθε άνθρωπος - παρακινούμενος από τα πιο βαθιά του ένστικτα- προσπαθεί να βλάψει τον άλλον και να αφανίσει οποιονδήποτε αποτελεί εμπόδιο στις επιδιώξεις του. Με αποτέλεσμα, καθένας να βλέπει τον πλαϊνό του ως εχθρό. Αυτό συνεπάγεται, ο άνθρωπος στη «φυσική» του κατάσταση να βρίσκεται σε συνεχή διαμάχη με τον εαυτό του και τους άλλους και να κυριεύεται συνεχώς από μια πολεμική διάθεση που δεν διακρίνει το δίκαιο από το άδικο (που μόνον οι νόμοι μπορούν να προσδιορίσουν και να διαχωρίσουν).

Σύμφωνα δηλαδή με τον Χομπς, η φύση τού ανθρώπου είναι κατά βάθος εγωιστική και οι πράξεις του οδηγούνται αποκλειστικά από το ένστικτο της επιβίωσης και από την επιθυμία του να επιβληθεί στους άλλους ανθρώπους. Οι θεωρίες του Άγγλου φιλοσόφου σφραγίζονται από την Ιστορία, που μας διδάσκει ότι το τίμημα των επαναστάσεων και των ανατροπών είναι αναπόφευκτα ένα λουτρό αίματος.

Εξηγούν ωστόσο -χωρίς βεβαίως αυτό να σημαίνει και ότι δικαιολογούν- το κύμα βίας που έχει εισχωρήσει τελευταία στις δυτικές κοινωνίες ακόμη και σε χώρους που παραδοσιακά ευαγγελίζονται την αλληλεγγύη και αγωνίζονται για την κοινωνική δικαιοσύνη. Καθώς, σε συγκυρίες όπου τα πάντα κλονίζονται, όπου καταργούνται οι έννοιες του δικαίου και του αδίκου ενώ οι αρχές του κράτους δικαίου υποκύπτουν

στην πίεση των συμφερόντων και των αγορών, ο άνθρωπος επιστρέφει στην αρχική του φύση.

Και δεν χωρά αμφιβολία το γεγονός ότι η Ελλάδα, αλλά και ολόκληρη η Ευρώπη, βρίσκεται σήμερα σε μια παρόμοια συγκυρία. Και το κλίμα φόβου, αβεβαιότητας και ανασφάλειας που καλλιεργείται από τις εγχώριες και διεθνείς εξουσίες δεν μπορεί, αν ακολουθήσουμε τις θεωρίες του Χομπς, παρά να οδηγήσει σε ανεξέλεγκτα ξεσπάσματα βίας.

Έτσι, μόνο με μια επιστροφή στις αρχές του κράτους δικαίου και της αλληλεγγύης, που κατά τον Άγγλο φιλόσοφο αποτελούν το μόνο αντίδοτο στο φόβο, υπάρχουν ελπίδες να αποτρέψει το χειρότερο, τον πολλαπλασιασμό δηλαδή βίαιων ξεσπασμάτων ανθρώπων που έχασαν την εμπιστοσύνη στη δημοκρατία και τις αρχές της. Σε αυτή την περίπτωση, τεράστια θα είναι η ευθύνη εκείνων που κατόρθωσαν να ξυπνήσουν τα πιο σκοτεινά ένστικτα των συνανθρώπων τους και να τους μετατρέψουν ακόμη μια φορά σε λύκους...

Πηγή: Ελευθεροτυπία <http://www.enet.gr/?i=arthra-sthles.el.home&id=320669>

Διαβάστε το κείμενο, συζητήστε μεταξύ σας και απαντήστε στις ερωτήσεις:

Ποιοι παράγοντες, σύμφωνα με το Χομπς, υποθάλπουν την εμφάνιση βίας στην ανθρώπινη συμπεριφορά;

Για ποιους λόγους σύμφωνα με την αρθρογράφο στο σύγχρονο δυτικό κόσμο εμφανίζονται κρούσματα βίας και ποια είναι η λύση;

3. Αναζητήστε τον όρο βία σε ηλεκτρονικά λεξικά (π.χ. Παράλληλη αναζήτηση στα λεξικά της Πύλης

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=%CE%B2%CE%AF%CE%B1&sin=all

- βικιπαίδεια,

<http://el.Wikipedia.org/Wiki/%CE%92%CE%AF%CE%B1>

Ποια είναι η σημασία του όρου; Να συνθέσετε το δικό σας ορισμό για τη βία και ένα σύντομο συνοδευτικό κείμενο με σχετικές πληροφορίες χρήσιμες για σας και τους συμμαθητές σας.. Κατόπιν να τα αναρτήσετε στο Wiki της τάξης.

(Για τη σύνθεση του ορισμού συμβουλευτείτε τη διεύθυνση: <http://el.wiktionary.org/Wiki/%CE%BF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>)

Φύλλο εργασίας - Στερεότυπα

1. Τα στερεότυπα και η επιρροή τους στην συμπεριφορά

(απόσπασμα)

Τα στερεότυπα παίζουν σίγουρα έναν μεγάλο ρόλο στην ζωή μας, μιας και επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο και τους συνανθρώπους μας. Μέσα από αυτό το post θα προσπαθήσω να δείξω τα αρνητικά αποτελέσματα που έχει η στερεοτυπική συμπεριφορά απέναντι στις μειονότητες, αλλά και να εξηγήσω τον τρόπο με τον οποίο τα στερεότυπα τείνουν να επιβεβαιώνονται από την ομάδα που βρίσκεται υπό “στερεοτυπική απειλή”.

Ας ξεκινήσουμε όμως πρώτα με δύο βασικούς ορισμούς:

- Η λέξη **στερεότυπα** αναφέρεται στις αντιλήψεις που έχουμε ως αποτέλεσμα προκαταλήψεων απέναντι σε άτομα, ομάδες και ιδέες.
- Ο όρος **στερεοτυπική απειλή** αναφέρεται στην ύπαρξη αρνητικού στερεότυπου για μία ομάδα.

Η ύπαρξη στερεοτύπων σημαίνει πως **οτιδήποτε κάνει κάποιος ή οποιαδήποτε από τα χαρακτηριστικά κάποιου φαίνεται πως ταιριάζουν με τη στερεοτυπική αντίληψη που έχει μία κοινωνία στο σύνολό της για την ομάδα του ατόμου αυτού, κάνει το στερεότυπο πιο αληθοφανή ως χαρακτηριστικό της προσωπικότητας του ατόμου τόσο στα μάτια των άλλων, όσο και στα δικά του μάτια**. Με άλλα λόγια, όταν κάποιος που ανήκει σε μια στερεοτυπικά απειλούμενη ομάδα (π.χ. Αλβανοί μετανάστες) κάνει κάτι που επιβεβαιώνει το στερεότυπο (π.χ. κλοπή), τότε τείνουμε να ενισχύουμε το στερεότυπο τόσο εμείς, όσο και τα άτομα που βρίσκονται στην απειλούμενη ομάδα. Αντίθετα βέβαια, όταν κάτι δεν ταιριάζει με το στερεότυπο, τείνουμε να το αγνοούμε και να το αποδίδουμε σε τρίτα

χαρακτηριστικά. Η στερεοτυπική απειλή βιώνεται από τα άτομα που βρίσκονται μέσα στην στερεοτυπική ομάδα ως απειλή της αυτοεκτίμησής τους.

Η διάδοση στερεότυπων ομάδων όπως: μετανάστες, μαύροι, εβραίοι, χίπις κτλ **αυξάνει την πιθανότητα για συγκεκριμένα άτομα των ομάδων αυτών να πάρουν ως de facto πως αυτά τα στερεότυπα είναι πραγματικά για την ομάδα τους και κατά συνέπεια ότι και οι υπόλοιποι θα τους βλέπουν έτσι.** Όταν οι ισχυρισμοί των στερεότυπων είναι πολύ αρνητικοί, αυτή η δυσάρεστη θέση μπορεί να είναι αρκετά απειλητική για την ομάδα, ώστε να έχει επιπτώσεις από μόνη της. Είναι δηλαδή σαν μία αυτοεκπληρούμενη προφητεία. **Εφόσον για παράδειγμα θεωρούμε πως μία ομάδα έχει χαμηλό IQ, είναι επόμενο να της φερόμαστε λες και πραγματικά είχαν χαμηλό IQ.** Εάν αυτή η στερεοτυπική αντίληψη γίνει πολύ δυνατή, αυτό από μόνο του αρκεί για να επιβεβαιωθεί η αντίληψή μας για την άλλη ομάδα.

Ένας ερευνητής ονόματι Steele παρουσίασε πρώτος τον όρο της **φυλετικής ευπάθειας** (racial vulnerability). Υποστήριξε πως αφού ένα άτομο εκτίθεται σε όλη του τη ζωή στις αρνητικές εικόνες που έχουν οι άλλοι για τις ικανότητές του, όπως στην περίπτωση των αφροαμερικανών, εκδηλώνει το λεγόμενο **υποδεέστερο άγχος** (inferiority anxiety) – μία κατάσταση κατά την οποία το άτομο διεγείρεται από τα διάφορα φυλοκεντρικά στοιχεία του περιβάλλοντός του. Δηλαδή **γίνεται πιο ευαίσθητος σε αυτά τα στοιχεία που τον κάνουν να νοιώθει κατώτερος και συνεχώς ψάχνει αυτά τα στοιχεία στο περιβάλλον του για να επιβεβαιώσει για άλλη μια φορά ότι ισχύει η ρατσιστική διάθεση των άλλων.** Αυτό το άγχος του το οδηγεί να κατηγορεί τους άλλους για τα προβλήματά του (π.χ. οι ρατσιστές οι λευκοί φταίνε!), κάτι που οδηγεί στην συνέχεια στην επιβεβαίωση ότι αποτελεί το θύμα. Έπειτα αυτή η εντύπωση γενικεύεται και μεταφράζεται σε αποτυχίες στην ζωή.

...

Ο Δημήτρης Αγοραστός είναι ψυχολόγος και κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος στις νευροσυμπεριφορικές επιστήμες. Είναι ο διαχειριστής και ο κύριος αρθρογράφος του *Ψυχολογείν*

Πηγή: *Ψυχολογείν* <http://psychologiein.sciblogs.net/2007/09/24/stereotypa/>

Διαβάστε το κείμενο «Τα στερεότυπα και η επιρροή τους στην συμπεριφορά», δείτε το μικρό φιλμ Ο Θρύλος του Σκιάχτρου,

http://www.youtube.com/watch?v=rYXVFn52tk&feature=player_embedded

και συζητήστε μεταξύ σας και απαντήστε στις ερωτήσεις:

1. Τι είναι τα στερεότυπα;
2. Πώς επηρεάζουν οι στερεότυπες αντιλήψεις τα άτομα που τις υιοθετούν και πώς τις μειονότητες;

2. ...ΩΣ ΓΝΩΣΤΟΝ

Του Ν. Δήμου

(Διασκευή)

Λοιπόν είναι ή δεν είναι οι Έλληνες ρατσιστές; Η σωστή απάντηση: Δεν είναι! Εκτός βέβαια από εκείνους.... Αλλά αυτοί είναι η εξαίρεση. Που, ως γνωστόν, επιβεβαιώνει τον κανόνα. Τουλάχιστον οι προοδευτικοί μας σχολιαστές (πάντα προοδευτικοί—όλοι!) εκεί κατέληξαν. Και με ανακούφιση το Έθνος δέχθηκε το ομόφωνο συμπέρασμα τους.

- Αυτό μας έλειπε να μας βγάζανε ρατσιστές, σαν εκείνους τους λευκούς της Νότιας Αφρικής. Εκείνοι είναι δεύτερης κατηγορίας άνθρωποι!

...

Αρχή όλων των διακρίσεων οι γενικές κρίσεις. Όλοι, οι “Α” είναι. “Β” — να το αξίωμα κάθε ρατσισμού. Δεν θα ξεχάσω τη φράση που διάβασα σε μια τηλεοπτική κριτική (γραμμένη από άνθρωπο καλλιεργημένο και ευαίσθητο!), που ειρωνευόταν (και καταδίκασε) έναν ολόκληρο λαό: “Η αθωότης αυτού του πάναγνου, ως γνωστόν, γερμανικού λαού, με τα αγνά ήθη και έθιμα και την αγνή παιδική καρδιά”. Όλη η κριτική ήταν σκέτος ρατσισμός ! Σίγουρα μη συνειδητός. Ο καθένας μπορεί να παρασυρθεί από ένα —δικαιολογημένο ή όχι— συναίσθημα. Και να φτάσει ξαφνικά στο ως γνωστόν...

Ως γνωστόν, όλοι οι Γερμανοί είναι τέρατα, οι Εβραίοι εκμεταλλευτές, οι Αμερικανοί ρατσιστές.

Κάποιος θα πρέπει να μας εξηγήσει πως είμαστε όλοι ίδιοι. Σε κάθε κοινωνία τα φαινόμενα της διάκρισης και της διαίρεσης ενδημούν και οι διαφορές (αν υπάρχουν) είναι στα προβλήματα. Βέβαια εμείς είμαστε υπερήφανοι που δεν έχουμε απαρτχάιτ. Όμως, δεν έχουμε και νέγρους... Και οι άλλοι Ευρωπαίοι (Γάλλοι, Ελβετοί, Ολλανδοί) ήταν υπερήφανοι για την ανεκτικότητα και το φιλελευθερισμό τους... μέχρι που γέμισαν έγχρωμους και μη, εργάτες και πρόσφυγες. Και τώρα θάλλουν τα καρκινώματα τύπου Λεπέν.

Κι αν νομίζετε πως η έλλειψη νέγρων μας εμποδίζει να εκδηλώνουμε τον αυθόρμητο ρατσισμό μας, κάνετε πολύ λάθος. Έχουμε άπειρους τρόπους να διαιρούμε τους ανθρώπους σε κατηγορίες. Από την καταγωγή τους (“ως γνωστόν, όλοι οι Καλαματιανοί είναι...”) μέχρι το επάγγελμα τους. (Το 'χω ζήσει στο πετσί μου αυτό. Για πολλά χρόνια εξασκούσα το επάγγελμα του διαφημιστή. Δουλειά τρίτης κατηγορίας, που μου απέκλειε κάθε πρόσβαση στους κύκλους των διανοουμένων. Οι κριτικές των βιβλίων μου άρχιζαν με τις λέξεις: “Ο διαφημιστής...”).

Λες και διαλέγει κανείς πάντα με ποιόν τρόπο θα βγάλει το ψωμί του! Και υπάρχουν και χειρότερα. Για σκεφθείτε τον σκουπιδιάρη, τον πεθαμενατζή, τον εκκενωτή βόθρων; Ενώ γιατρός... δικηγόρος... μηχανικός... Όλη η Ελλάδα αγωνίζεται να μπει

στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα για να αποφύγει το στίγμα του μουντζούρη και του μάστορα. Αν δεν είναι αυτή διάκριση — ποια είναι;

...

Λοιπόν ας αφήσουμε τους φαρισαϊσμούς, ας σταματήσουμε να λέμε: “Ευχαριστώ σοι ότι ουκ εμί ώσπερ οι λοιποί των ανθρώπων...”, κι ας αναζητήσουμε βαθύτερα μέσα μας τις ρίζες του ρατσισμού — γιατί υπάρχουν, σε όλους μας. Χρειάζεται συνειδητός και συνεχής αγώνας, έντιμη αυτοανάλυση και παραδοχή των ημαρτημένων, για να πολεμήσουμε αποτελεσματικά αυτή τη φοβερή κοινωνική μαστίγα. Που δηλητηριάζει όχι μόνο τη ζωή στη Νότιο Αφρική — άλλα και εδώ, σε μας, στην Ελλάδα, κάθε μέρα.

— Θα παντρεύατε την κόρη σας με έναν τσιγγάνο; Σίγουρα! (Μόνο που δεν έχετε κόρη).

— Δε νομίζετε πως οι Εβραίοι είναι λιγάκι παραδόπιστοι; Λέτε συχνά ποντιακά ανέκδοτα; Δεν συμφωνείτε πως οι Γερμανοί ρέπουν προς τον ολοκληρωτισμό (έ — η γερμανική πειθαρχία!). Και οι Τούρκοι, εδώ που τα λέμε, δεν είναι λίγο μπουνταλάδες; Ως γνωστόν δε... οι Άραβες...

Όσο για τους Έλληνες — δεν είναι ένας περήφανος, φιλελεύθερος και ξύπνιος λαός; (Να και ο ανάποδος ρατσισμός!). Ε, λοιπόν — αρχίστε να ξηλώνετε προκαταλήψεις και προλήψεις.

2.3.1986

Πηγή: Η ιστοσελίδα του Ν.Δήμου,

http://www.ndimou.gr/articledisplay.asp?time_id=169&cat_id=16

Προκατάληψη & στερεότυπα

Το **στερεότυπο** είναι μια απλουστευμένη ή/και τυποποιημένη αντίληψη ή μια εικόνα, που συχνά κατέχουν από κοινού οι άνθρωποι για μια άλλη ομάδα. Τα στερεότυπα

μπορούν να είναι θετικά ή αρνητικά και είναι χαρακτηριστικές γενικεύσεις βασισμένες στην ελάχιστη ή περιορισμένη γνώση για μια ομάδα ανθρώπων. Τέτοιες υπεραπλουστευμένες αντιλήψεις, απόψεις, ή εικόνες, είναι βασισμένες στην υπόθεση ότι υπάρχουν κοινές ιδιότητες και κοινά χαρακτηριστικά που τα μέλη της άλλης ομάδας έχουν. Τα στερεότυπα είναι όχι μόνο ενάντια στα δικαιώματα των άλλων τους, αλλά και τους βλάπτουν με την ενθάρρυνση της **προκατάληψης** και της **διάκρισης**. Η προκατάληψη δεν είναι μόνο μια δεδηλωμένη άποψη ή πεποίθηση, αλλά και μια τοποθέτηση που περιλαμβάνει συναισθήματα όπως η περιφρόνηση και η απέχθεια. Η διάκριση εμφανίζεται όταν αντιμετωπίζεται ένα πρόσωπο λιγότερο ευνοϊκά έναντι κάποιου άλλου και η στάση αυτή δεν μπορεί να δικαιολογηθεί αλλιώς, παρά μόνο ως ένα άμεσο αποτέλεσμα της προκατάληψής.

Ιστορικά, οι άνθρωποι με αναπηρίες έχουν στερεοτυπηθεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Μερικά από τα στερεότυπα που χρησιμοποιούνται για να χαρακτηρίσουν τους ανθρώπους με αναπηρίες είναι ακόμη ισχυρά στο μυαλό του κοινού σήμερα. Οι ελλειπείς πληροφορίες, οι μπερδεμένες αντιλήψεις, η απομόνωση και ο διαχωρισμός έχουν διαιωνίσει πολλά από αυτά τα στερεότυπα. Η εξέταση ενός προσώπου με αναπηρίες ή ομάδες ατόμων με αναπηρίες σύμφωνα με τα στερεότυπα περιορίζει το τι αναμένουμε και το πώς αποκρινόμαστε σε αυτούς.

Μερικά στερεότυπα ενός ατόμου με αναπηρίες το απεικονίζουν ως:

- αξιολύπητο και παθητικό
- απαίσιο ή κακό
- τραγικό αλλά γενναίο
- κωμικό/η γελοίο
- επιθετικό
- φόρτωμα και περιθωριακό
- μη-σεξουαλικό

- ανίκανο πλήρως στην καθημερινή ζωή

Τα άτομα με αναπηρίες συχνά ακόμα απεικονίζονται στα διάφορα μέσα με τρόπο που τείνουν να ενισχύσουν τα αρνητικά στερεότυπα. Παραδείγματος χάριν, ο κακός Δρ Νο με 2 τεχνικά χέρια ,στην ταινία James Bond, ο θλιβερός και ο τραγικός σακάτης Tim στα Χριστούγεννα Carol του Charles Dickens, ο ρόλος του Hoffman Dustin με αυτισμό, που ήταν φορτίο στον αδελφό του, ο «ιδιότροπος» Quasimodo που πετάχτηκε έξω από την κοινωνία στο Hunchback της Notre Dame. Τέτοια στερεότυπα είναι εξευτελιστικά και θεωρούν την αναπηρία ως το κύριο χαρακτηριστικό του ατόμου.

Υπέρβαση της προκατάληψης

Οι εκπαιδευτικές κοινότητες παρέχουν μια σημαντική ευκαιρία να προκαλέσουν αυτές τις αρνητικές αντιλήψεις σε θεσμικό επίπεδο και να αναπτύξουν έναν πολιτισμό που να συμπεριλαμβάνει, να αναγνωρίζει και να εκτιμά την ποικιλομορφία. Τα άτομα με αναπηρίες είναι τόσο διαφορετικά όσο και άτομα χωρίς αναπηρίες. Η επικόλληση μιας ετικέτας όπως «τυφλός» ή «επιληπτικός» σε μια ομάδα ανθρώπων δεν σημαίνει ότι είναι όλοι οι ίδιοι. Είναι τόσο ίδιοι, όσο είναι ίδιοι οι γαλανομάτηδες.

Οι προκαταλήψεις δεν πρέπει να έχουν αντίκτυπο στη μάθηση ενός σπουδαστή και πρέπει να ρωτηθούν για την βοήθεια που απαιτείται για να μάθει. Θα πρέπει να ερωτηθούν εάν θέλουν να ενημερώσουν ή όχι τους συμφοιτητές τους για τις ανάγκες τους για να ρυθμίσουν την ανάλογη συμπεριφορά τους από την αρχή.

Πηγή: <http://gr.ettad.eu/understanding-disability/prejudice-stereotypes>

Διαβάστε τα κείμενα «...Ως γνωστόν» του Ν. Δήμου, «Προκατάληψη & στερεότυπα», παρακολουθήστε τα βίντεο Man vs Woman (<http://www.youtube.com/watch?v=P1ferw30pUo>), την απαγορευμένη διαφήμιση της μερσεντές

(http://www.youtube.com/watch?v=pZS2YdspvCg&feature=player_embedded) και προσπαθήστε να σημειώσετε όσες περισσότερες στερεοτυπικές αντιλήψεις εντοπίσατε στα κείμενα ή έχετε από μόνοι σας παρατηρήσει.

3. Αναζητήστε τον όρο στερεότυπος, η, ο / στερεότυπα σε ηλεκτρονικά λεξικά (π.χ. Λεξικό της Νεοελληνικής (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html)). Ποιες είναι οι σημασίες του όρου; Να συνθέσετε το δικό σας ορισμό για τις στερεότυπες αντιλήψεις και ένα σύντομο συνοδευτικό κείμενο με σχετικές πληροφορίες χρήσιμες για σας και τους συμμαθητές σας. Κατόπιν να τα αναρτήσετε στο Wiki της τάξης.

(Για τη σύνθεση του ορισμού συμβουλευτείτε τη διεύθυνση: <http://el.wiktionary.org/Wiki/%CE%BF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>)

Φύλλο εργασίας – ρατσισμός

1. Παρακολουθήστε το βίντεο «Πορσελάνινος μονόκερως»

http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=dCAs_CyopMQ

και απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

1. Τι χωρίζει τον μικρό Γερμανό από την Εβραιοπούλα;
2. Τι ενώνει τον μικρό Γερμανό με την Εβραιοπούλα;
3. Πώς αντιμετωπίζουν τα παιδιά τα σύμβολα (σβάστικα – κίτρινο αστέρι);
4. Ποιοι λόγοι ωθούν τον ηλικιωμένο πια γερμανό να επιστρέψει στο εβραϊκό σπίτι;

2. Το μοιραίο κρυφτό του ρατσισμού

- Μεσημέρι στο Παγκράτι. Ο Γιωργάκης παίζει με την Αννούλα και η μητέρα τους δουλεύει στο σπίτι. Τα παιδιά παρασυρμένα από το παιχνίδι χάνονται και η μάνα τρελαμένη ζητάει βοήθεια από την αστυνομία. Ξεσηκώνεται αμέσως όλη η γειτονιά. Ψάχνουν παντού, φωνάζουν δημοσιογράφους για να κάνουν τις περιγραφές των παιδιών. Ο επικεφαλής των ερευνών εισαγγελέας είναι δίπλα στη μάνα και της δίνει κουράγιο. Χτενίζουν όλη την περιοχή. Μια μέρα αργότερα βρίσκουν τα παιδιά ταλαιπωρημένα και φοβισμένα σε απόσταση δύο χιλιομέτρων από το σπίτι τους. Είχαν παγιδευτεί σε ένα αφύλαχτο φρεάτιο και δεν μπορούσαν να βγούνε...

- Μεσημέρι στην Ορεστιάδα. Ο Αχμέτ παίζει με τον Αιχάν. Τα παιδιά παρασυρμένα από το παιχνίδι χάνονται και η τσιγγάνα μάνα τρελαμένη ζητάει βοήθεια. Ανακρίνεται και «ομολογεί», δεν μιλάει καλά ελληνικά, είναι τρομοκρατημένη, φοβάται μήπως φταίει ο πατέρας. Ο πατέρας φυλακίζεται ενώ αρνείται τα πάντα. Η αστυνομία βρίσκει και συνεργούς. Κινητοποιούνται όλοι μέσα από τα γραφεία τους και τα τηλέφωνα τους. Ψάχνουν στα σύνορα. Η γειτονιά βλέπει τηλεόραση

ανατριχιασμένη. Ωσπου τα παιδιά πεθαίνουν από θερμοπληξία 100 μέτρα από το αστυνομικό τμήμα Ορεστιάδας και 40 μέτρα από την κεντρική πλατεία.

Αστυνομία, τηλεοπτικές εκπομπές ανεύρεσης επιζώντων, εισαγγελείς, δημοσιογράφοι βολεύτηκαν με το σενάριο ότι τα παιδιά πουλήθηκαν από τους **ρομά γονείς τους**. Από κοντά και τα μέσα ενημέρωσης: «**Τσιγγάνα μάνα πουλάει τα παιδιά της**», «**ο πατέρας πούλησε τα παιδιά με τον κουνιάδο**», «**κυκλώματα τσιγγάνων εκμεταλλεύονται μικρά παιδιά**». Όλα αυτά μαζί με τις υστερικές φωνές αγανακτισμένων πολιτών. Των πολιτών εκείνων που σωπαίνουν όταν δίπλα τους κάποιος γονιός χτυπάει το παιδί του ή το κακοποιεί πάνω σε ένα μεθύσι ή ακόμα και το βιάζει. Η συλλογική αυτή σιωπή μπροστά στην «ιερή οικογένεια» **δεν ισχύει όμως για τα παιδιά μεταναστών ή ρομά**. Εκεί ξεφωνίζονται όλα. Ακόμα και μετά το θάνατο των παιδιών οι ηθικοί αυτουργοί του συλλογικού εγκλήματος επιμένουν στα κυκλώματα διακίνησης παιδιών και στα αστυνομικά θρίλερ για να μην υποχρεωθούν να ομολογήσουν ότι άλλο ένα ρατσιστικό έγκλημα διαπράχτηκε κάτω από τα μάτια μας. Αντί να κάνουν όλοι το προφανές, να τρέξουν, να ψάξουν τα δυο παιδιά που έπαιζαν, αντί να θυμηθούν την περίπτωση του Αλέξ, άρχισαν να ερευνούν τα σύνορα και να ενοχοποιούν τους γονείς. Οι αστυνομία απέσπασε ομολογία της μάνας, οι εισαγγελείς προφυλάκισαν τον πατέρα, οι οργανώσεις ψάχνανε τα διεθνή κυκλώματα, οι δημοσιογράφοι ζητούσαν αυστηρότερους νόμους και οι πολίτες έβλεπαν τηλεόραση αγανακτισμένοι με τη συμπεριφορά των τσιγγάνων γονιών.

Μέχρι που τα νεκρά παιδιά άρχισαν να μυρίζουν. Μια μυρωδιά που απλώθηκε σε όλη την Ελλάδα του ρατσισμού και της αδιαφορίας.

Ελευθεροτυπία, 21/6/2008

Πηγή: <http://www.iospress.gr/megalo2008/megalo20080621.htm>

Ανθρώπινα δικαιώματα: <http://gr.youthforhumanrights.org/what-are-human-rights/videos/born-free-and-equal.html>

Χωρίς πατρίδα καμιά

Σε καιρούς οικονομικής ύφεσης και κρίσης, οι μειονότητες τίθενται στο στόχαστρο. Οι Ρομά, η μεγαλύτερη και πιο ευάλωτη μειονότητα της Ευρώπης, με πληθυσμό που ξεπερνά τα 10 εκατομμύρια σε όλες τις χώρες της γηραιάς ηπείρου, ήταν ανέκαθεν ένα εύκολο θύμα. Και ο διωγμός τους από το Γαλλικό κράτος το καλοκαίρι του 2010, ανακάλεσε στη μνήμη εποχές που θεωρούσαμε ότι είχαν παρέλθει ανεπιστρεπτί. Το «Χωρίς Πατρίδα Καμιά» καταγράφει τη φυγή τους από τη χώρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διαφωτισμού, ακολουθεί την πορεία τους πίσω στη Ρουμανία, τις προσπάθειές τους για να στήσουν εκεί μια ζωή από την αρχή, και τα αδιέξοδα που τους οδηγούν επανειλημμένα στο δρόμο της μετανάστευσης. Το «Χωρίς Πατρίδα Καμιά» είναι το χρονικό ενός λαού υπό διωγμό.

Διαβάστε το κείμενο «Το μοιραίο κρυφτό του ρατσισμού», δείτε Παρακολουθήστε στιγμιότυπα από το βίντεο «Χωρίς πατρίδα καμιά» (από το 10^ο έως και το 15^ο λεπτό), βίντεο Ανθρώπινα δικαιώματα <http://www.exandasdocumentaries.com/gr/documentaries/chronologically/2010-2011/163-without-homeland> , το βίντεο Ανθρώπινα δικαιώματα , άρθρο 2 της οικουμενικής διακήρυξης: <http://gr.youthforhumanrights.org/what-are-human-rights/videos/born-free-and-equal.html> και απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

Για ποιους λόγους πολιτισμένα ευρωπαϊκά κράτη μεταχειρίζονται δύο μέτρα και δύο σταθμά όσον αφορά την αντιμετώπιση των πολιτών τους;

Έχουν το δικαίωμα να προβαίνουν σε τέτοιες ενέργειες;

3. Αναζητήστε τους όρους ρατσιστής, ρατσισμός σε ηλεκτρονικά λεξικά (π.χ. Λεξικό της Νεοελληνικής (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html),

<http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>

βικιπαίδεια,

<http://el.Wikipedia.org/Wiki/%CE%A1%CE%B1%CF%84%CF%83%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>

Ποια είναι η σημασία του όρου; Να συνθέσετε το δικό σας ορισμό για το ρατσισμό και ένα σύντομο συνοδευτικό κείμενο με σχετικές πληροφορίες χρήσιμες για σας και τους συμμαθητές σας.. Κατόπιν να τα αναρτήσετε στο Wiki της τάξης.

(Για τη σύνθεση του ορισμού συμβουλευτείτε τη διεύθυνση: <http://el.wiktionary.org/Wiki/%CE%BF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>)

Φύλλο εργασίας – πρόσφυγας

1. Τα στρατόπεδα καραντίνας

Για τους πρόσφυγες που έρχονταν από πολύ μακριά, επομένως μετά τον πανικό, μια κι έφταναν αρκετόν καιρό αργότερα, τους Πόντιους, Καυκάσιους, Καππαδόκες, δημιουργήθηκαν στρατόπεδα καραντίνας, λοιμοκαθαρτήρια διάφορα, στο Καραμπουρνάκι, Κερατσίνι, Μακρόνησο, όπου τους κρατούσαν απομονωμένους με άγρια συρματοπλέγματα και γεμάτα όπλα, επί μήνες και μήνες, μέσα σε άθλιες σκηνές, ώσπου να βεβαιωθούν ότι έπαψε κάθε κίνδυνος για μεταδοτικές αρρώστιες ανατολίτικες, που δήθεν οι εδώ δεν είχαν. Όσο κι αν τα μέτρα εκείνα ήταν δικαιολογημένα, η εγκατάλειψη και η αθλιότητα ήταν εντελώς αδικαιολόγητη και εξαιρετικά εύγλωττη ως προς τα αισθήματα των αφεντικών, που εντούτοις έφταιγαν για τα πάντα. Πέθαναν πάρα πολλοί εκεί στα στρατόπεδα μέσα, που πραγματικά έμειναν γερά φραγμένα για τους ανθρώπους, όχι όμως και για τα κουνούπια, τους ανωφελείς κώνωπες. Οι παρθενικοί μα τόσο πια εξασθενημένοι οργανισμοί αυτών των προσφύγων άρπαζαν το μικρόβιο της ελονοσίας, κάτι που τους ήταν ολότελα άγνωστο. Και για πολλούς άρχισε η κατρακύλα.

Από την ανατολή γυροφέρνοντας προς τη δύση είναι οι προσφυγικοί συνοικισμοί: Αρετσού, Καλαμαριά, Νέα Κρήνη, Τούμπα, Τριανδρία, Σαράντα Εκκλησιές, Άγιος Παύλος, Συκιές, Νέα Βάρνα, Νεάπολη, Σταυρούπολη, Πολίχνη, Νέα Ευκαρπία, Επτάλοφος, Νέα Μενεμένη, Αμπελόκηποι, Νέο Κορδελιό, Ξηροκρήνη, Νέα Μαγνησία και άλλοι μικρότεροι, βέβαια.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ «Η ΠΑΡΕΛΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ»

από το βιβλίο «ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΑΣ ΑΙΜΑ»

Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ

Στο Καράμπουρνο

Εκεί στο οχυρωμένο, πάντοτε, Καράμπουρνου, τη Μαύρη Μύτη, είχαν οι ελληνικές αρχές στήσει την καραντίνα και τα στρατόπεδα για τους πρόσφυγες. Πόντιους και Μικρασιάτες, το Είκοσι Δύο. Κόσμος και κοσμάκης, τουρκομερίτες και τουρκόγλωσσοι ακόμα Γιουνάνιδες, διέσχισε στεριές και θάλασσες, γλίτωσε από το μαχαίρι, και ήρθε για ν' αφήσει την τελευταία του πνοή εδώ, κάτω από πλούσιο παλιοελλαδίτικο βρισίδι.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ “ΜΕ ΤΑ ΣΗΜΑΔΙΑ ΤΗΣ ΑΠΑΝΩ ΜΟΥ”

από το βιβλίο “ΤΟ ΔΙΚΟ ΜΑΣ ΑΙΜΑ”

Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ

“...τίτλος ανυποληψίας το «πρόσφυγας»...”

«Είμαστε Έλληνες όσο κι εδώ. Αλλά με το «πρόσφυγες» μας ξεχώρισαν, μας τοποθέτησαν στο περιθώριο της κοινωνίας και κοντέψαμε να ξεχάσουμε τις ήμαστε. Ήταν τίτλος ανυποληψίας το «πρόσφυγας», πώς να σας το πω. Μόνο όταν πιάσαμε στα χέρια μας τον κόπο μας και κάναμε δικό μας σπίτι, όταν έγιναν γνωστοί οι Κόντογλου, Βαλσαμάκης, Βενέζης, οι επιστήμονες μας κι έτρεχαν σ' αυτούς οι ντόπιοι να τους συμβουλευτούν, τότε το "πρόσφυγας", δεν μας ένοιαζε. Τιμή μας, που αν και μας ήθελαν πρόσφυγες, εμείς τα είχαμε καταφέρει» (μαρτυρία Π. Καλαϊτζή).

Άννα Παναγιωταρέα, ό.π., σ. 177

Διαβάστε τα παραπάνω κείμενα, συζητήστε μεταξύ σας και απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

Πώς περιγράφει ο Γ. Ιωάννου τη ζωή των προσφύγων της Μικρασιατικής καταστροφής;

Ποιας υποδοχής φαίνεται πώς έτυχαν οι πρόσφυγες από τους ντόπιους και γιατί;

2. Α. Η Σύμβαση του 1951 για το καθεστώς των Προσφύγων

Η διαδικασία για την ανάπτυξη ενός σώματος διεθνών νόμων και συμβάσεων για τους πρόσφυγες ξεκίνησε στις αρχές του 20ου αιώνα υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών (του προπομπού των Ηνωμένων Εθνών). Η διαδικασία ολοκληρώθηκε το 1951 όταν μια Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών αφιερωμένη στο θέμα των προσφύγων υιοθέτησε τη Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων. Από το 1952, όπου η Δανία ήταν η πρώτη χώρα που προσυπέγραψε τη Σύμβαση, 140 έθνη έχουν υιοθετήσει τη Σύμβαση.

Η Σύμβαση του 1951 (με το επακόλουθό της Πρωτόκολλο 1967, όπου απαλείφθηκαν οι γεωγραφικοί και εποχιακοί περιορισμοί της Σύμβασης) είναι το σημαντικότερο νομικό κείμενο για την εφαρμογή αρχών στη μεταχείριση προσφύγων. Καθώς εμπνέεται από τη Σύμβαση για τους Πρόσφυγες του 1933 και την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1948, η Σύμβαση του 1951, με έναν ευρύ ορισμό της έννοιας πρόσφυγας, προβλέπει την ελευθερία άσκησης της θρησκείας και την παροχή θρησκευτικής εκπαίδευσης στα παιδιά των προσφύγων, παρέχει πρόσβαση στα δικαστήρια, στη βασική εκπαίδευση και στις κοινωνικές παροχές. Σε ό,τι αφορά την κατοικία και την εργασία, η Σύμβαση κηρύσσει ότι ο πρόσφυγας πρέπει να αντιμετωπίζεται το λιγότερο όπως όλοι οι άλλοι ξένοι της χώρας.

Η Σύμβαση συνιστά ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα στη μεγάλη μάχη για την χωρίς διακρίσεις εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, και έχει αναγνωριστεί ως μια αρχή της διεθνούς διπλωματίας.

Πηγή: Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. *Για περισσότερες πληροφορίες απευθυνθείτε στην ιστοσελίδα της: www.unhcr.org*

Β. Πρόσφυγες λέγονται:

- Όσοι έχουν υποφέρει από παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους.
- Όσοι έχουν περάσει από τα σύνορα ζητώντας από άλλη χώρα ασφάλεια από τους διωγμούς.
- Όσοι αντιμετωπίζουν πιθανή θανατική ποινή, βασανιστήρια ή άλλη βία σε περίπτωση που γυρίσουν στην πατρίδα τους.
- Όσοι θα γυρνούσαν στην πατρίδα τους αμέσως μόλις μπορούσαν, αλλά δεν μπορούν από το φόβο ότι θα χάσουν τη ζωή τους.
- Καθημερινοί άνθρωποι, άνδρες, γυναίκες, παιδιά που αναγκάστηκαν να πάρουν μέτρα απελπισίας για να σώσουν τη ζωή τους.

Πηγή: Διεθνής Αμνηστία Αυστραλίας- www.amnesty.org.au

ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ [Active Member](#)

<http://www.youtube.com/watch?v=A4LiVj5jaDg>

Κοιτάω ξανά τριγύρω και όλα μοιάζουν ξένα
και να τα αγγίξω δε μπορώ είναι καλά κρυμμένα,
κοιτάω τα σύννεφα και σκέφτομαι ταξίδια,
μα χωρίς φως όλα τα γκρίζα στη ψυχή μου είναι ίδια.
Γι' αυτό τα μάτια χαμηλώνω προς τη γη
και σε καλό μου πάλι να μου βγει,
γιατί κι αυτό το χρώμα τώρα που πατάω
δε φταιω εγώ δε μ' έμαθαν να τ' αγαπάω.
Μονάχα σύμβολα τριγύρω και εικόνες
μασόνιοι στο σκοτάδι να στήνουνε κανόνες
μια έμμονη ιδέα και μια φοβία

μήπως ποτίσει το μυαλό μου με στημένη βία.

Λόγια πολλά και δεν αντέχω πια

- που είναι η πατρίδα μου εκείνη η γλυκιά
που έχει στη πέτρα χαραγμένο λέει το φως
λες να την ξέχασε για πάντα ο θεός.

Και νιώθω πρόσφυγας εδώ που έχω γεννηθεί
σα τους προγόνους μου εδώ έχω στηθεί
για να ξεπλύνω τύψεις και υποσχέσεις να εκπληρώσω
πόσο ακόμα θα πληρώσω.

Όλα κρατάν καλά κι ο πόνος μεγαλώνει
κι ο φόβος το όνειρό μου συνέχεια πληγώνει
κάνοντας ακόμα πιο βαριά τη μοναξιά μου
στον τόπο αυτό που δανεική είναι κι η χαρά μου.

Στο τόπο αυτό που τα δάκρυα μοιάζουν δώρα
και σκεπασμένη μένει η αλήθεια από το τώρα
ακούω πολλούς να νοιάζονται για μένα
μα όλα τα λόγια πάντα μένουνε θαμμένα.

Γιατί οι σκιές είναι τριγύρω μου πολλές
να βασανίζουν το μυαλό μου με το χθες
γνωστές εικόνες παλιές ελπίδες
μητέρα η πατρίδα κι ας μην την είδες.

Κι ας μη σ' αγκάλιασε ποτέ κοντά της έλα
κλείσε τα μάτια στα χτυπήματα και γέλα
είναι ιερός μας λένε πάντα ο σκοπός
και για να νοιώσουμε το φως.

Πρέπει να κάνουμε συνέχεια υπομονή

για ένα μέλλον λέει καλό που θα φανεί
μα τους βαρέθηκα όλους που να 'ναι ο θεός,
λες να 'ναι πρόσφυγας κι αυτός.

Έχω σημάδια προσφυγιάς και το γλυκό φιλί γιαγιάς στο μέτωπό μου.
Έχω τον πόνο αδελφό και ένα όνειρο κρυφό για φυλακτό μου.
Κάτω απ' τον ήλιο χωρίς φως, για μένα γκρίζος ο ουρανός κι όμως υπάρχω.
Παίρνω κουράγιο τραγουδώ, για όλα αυτά που αγαπώ χωρίς να τα 'χω.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΑΣ ΑΣΦΑΛΗ ΤΟΠΟ ΝΑ ΖΗΣΕΙΣ

<http://gr.youthforhumanrights.org/what-are-human-rights/videos/right-to-look-for-a-safe-place-to-live.html>

Επεξεργαστείτε τα παραπάνω κείμενα, συζητήστε μεταξύ σας και απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

Ποια είναι τα πιο σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες στις σύγχρονες δημοκρατικές χώρες;

Ποια είναι τα κυριότερα δικαιώματα των προσφύγων;

Αφού οι πρόσφυγες έχουν δικαιώματα, τι εμποδίζει τις σύγχρονες κοινωνίες να τα κάνουν αποδεκτά;

3. Συμβουλευτείτε ηλεκτρονικά λεξικά (π.χ. το Λεξικό της κοινής νεοελληνικής http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B1%CF%82

&dq , το Βιξιλεξικό <http://el.wiktionary.org/Wiki/%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B1%CF%82>, και μαζί με όσα αποκομίσατε από τη μελέτη των παραπάνω κειμένων προσπαθήστε να συνθέσετε το δικό σας ορισμό του όρου πρόσφυγας και ένα σύντομο συνοδευτικό κείμενο με σχετικές πληροφορίες χρήσιμες για σας και τους συμμαθητές σας. Κατόπιν να αναρτήσετε το πόνημά σας στο Wiki της τάξης.

Φύλλο εργασίας – μετανάστης

1. Η κάθοδος

Νίκος Μπακόλας

Αργότερα οι απόγονοί του θα έλεγαν πως είχε κατεβεί απ' την πατρίδα του, την Δάρδα, στη Θεσσαλονίκη σιδηροδρομικώς. Μα ό Νικόλας, που κρέμασε στον ώμο το δισάκι του με το μισό πλαστό ψωμί, μια χούφτα από μυτζήθρα και πέντε - έξι κρεμμύδια, κατηφόρισε με τα πόδια, μη ξέροντας και μη ρωτώντας τίποτα — αφού ούτε τον ένοιαζε πόσον καιρό θα περπατούσε (δε θα 'ταν ώρες, ούτε μέρες), κοιτάζοντας πάντα μπροστά του, αγναντεύοντας στο μάκρος, όπου τελειώναν τα βουνά ή ο κάμπος, με τον καημό να φτάσει τελικά στη θάλασσα, όχι γιατί την είχε πεθυμήσει — ούτε την είχε ξαναδεί — ή που της είχε αγάπη, αλλά γιατί ήταν σίγουρο ότι εκεί, στην αγκαλιά της θα 'βρισκε τη Σαλονίκη. Και έκανε όλον τον δρόμο περπατώντας. Μόνο που κάποιαν ώρα — ήταν μεσημέρι κι έκαιγε ο ήλιος στο κεφάλι του, τέλειωνε το δάσος κι απλωνόταν ένα πλάτωμα κατάχλωμο και θερισμένο — έπεσε πάνω στις γραμμές του τραίνου απροσδόκητα. Και από κει και πέρα δεν τις άφησε, ρωτώντας και μαθαίνοντας πώς — το 'θελε, δεν το 'θελε — θα τον κατέβαζαν στην πολιτεία. Και απ' αυτό μπορεί να βγήκε ότι κατέβηκε στη Σαλονίκη με το σιδηρόδρομο.

Μα ήταν ψέμα, φαντασία ή και σκέτη επινόηση των απογόνων του, που δεν τού έβρισκαν (δεν έβλεπαν από την ψευτοπερηφάνεια τους) τίποτε άλλο για να καυχηθούν στους γνώριμους που μάζευαν στις πληχτικές βεγγέρες τους. Γιατί ο Νικόλας έφτασε κατάκοπος και με τα πόδια πληγιασμένα από το περπάτημα, στα πρώτα, τα φτωχότερα εκείνα χάνια της Χρυσόπορτας, που τα προσπέρασε χωρίς να τα κοιτάξει, άγνωστος μεταξύ αγνώστων, πού τον περνούσαν πάνω σ' άλογα ή σε καμήλες, και το λιγότερο σε ταπεινά και μισοκοιμισμένα γαϊδουράκια, μωρό σχεδόν ανάμεσα σε άντρες με μουστάκια κι άγρια γένια, με βαριά σκοτεινιασμένα πρόσωπα

και σκονισμένα, ιδρωμένα και κατάκοπα, τούρκους, ρωμιούς, εβραίους κι αρμεναίους κι από χίλια δυο παράξενα μιλέτια. Και δεν ήταν ούτε στα δέκα του καλά - καλά.

Και κει στάθηκε και πήρε μια βαθεία ανάσα, λες και θα ξεκουραζότανε διά μαγείας, στάθηκε χωρίς να ξέρει πού, στην άκρη από την οχλαγωγή, αναποδογύρισε και το δισάκι, σαν να ήτανε το σύνθημα του τελειωμένου ταξιδιού, ετίναξε τα ψίχουλα, το χόρτο και δυο μέρμηγκες και το καθάρισε, λες και υπήρχε λόγος. Κι ύστερα αναζήτησε ένα δέντρο, σα να ήτανε ακόμη μες στο δάσος ή στον κάμπο, ζήτησε μια ερημιά, μια τρύπα, που τη βρήκε ψάχνοντας και ξάπλωσε. Νηστικός και μ' όλα του τα ρούχα να τον πνίγουν μες στο χώμα τους.

Ήταν το μόνο που μπορούσε πια, που σκέφτηκε, που χρειαζόταν. Μα ακόμα έφεγγε η μέρα: κάρα, καβαλάρηδες και πεζοπόροι, ζητιάνοι, γυρολόγοι και σακάτηδες γυρνοβλούσαν πέρα - δώθε, άλλοτε σπρώχνοντας και άλλοτε μιλώντας, άνθρωποι μες στα πόδια των αλόγων, σκύλοι και γάτες, πρόβατα και πετεινάρια μες στα πόδια των ανθρώπων, ένας ντουινιάς πολύχρωμος, πολύφωνος κι ασήκωτος, που βάραινε τα μάτια του και που του θόλωνε τ' αυτιά, που ζάλιζε και ζαλιζότανε, σα να 'ταν να χαθεί, να σβήσει απ' τη μια στιγμή στην άλλη και να γίνει βούισμα και λάμψη, μια ζάλη και μια γλύκα που του έλεγε, κοιμήσου. Και ύστερα σκοτάδι... Όμως έφεγγε η μέρα και αν έγερνε ό ήλιος έφεγγε ακόμη, που μεγάλωνε σκιές και αντιθέσεις, και χτυπούσε λες συναγερμό — μη προλάβει η νύχτα τίποτε ατέλειωτο μισό — κι αύξαινε τη βουή, ήχους και θόρυβους λογής - λογής, ανθρώπων, ζώων και πραγμάτων. Κι έτσι κρατούσε ζωντανό τον κόσμο, κατάκοπο μα αεικίνητον, κάτι που ήταν άγνωστο για τον Νικόλα. Και που έμεινε άγνωστο για μιαν ημέρα ακόμη — εκείνη.

Γιατί όταν ξανάνοιξε τα μάτια του ήτανε χάραμα, μια άλλη μέρα. Θα πρέπει κάποιος να τον κλώτσησε, ή να τον φώναζαν, γιατί τινάχτηκε απότομα, αγριεμένος κι έκπληκτος. Μα ήταν μόνος με το δέντρο, ένα μόνο δέντρο (ό,τι ίσα - ίσα του χρειάζονταν) ταπεινό, ξεμαδημένο, με το φύλλωμα σταχτί από το χώμα, που το

σκέπαζε με υπομονή ποιος ξέρει πόσους μήνες με αναβροχιά, σιγανά και ύπουλα, λες και του είχε κηρυγμένο πόλεμο σιωπηλό και υστερόβουλο, τον δίχως λόγο. Ήταν μόνο, μόνος και αλαφιασμένος και τριγύρω ερημιά και σιωπή, σχεδόν σκοτάδι. Λοιπόν, θα πρέπει να 'ταν όνειρο, βραχνάς, κακό σημάδι και τον τίναξε — άλλο τί να σκεφτεί; Και ξανακάθισε.

Δεν ήθελε να κοιμηθεί, δεν το μπορούσε. Η ψύχρα της αυγής τον έκανε να ξανασηκωθεί· θα έπρεπε να βηματίσει πέρα - δώθε, ίσως και να τρέξει. Όμως στεκότανε και κοίταζε όσο μπορούσε μες στο άτονο το χάραμα, στο φως των τελευταίων άστρων· τριγύρω του μια χέρσα αλάνα, μια τόση δα, κλεισμένη από παντού με χτίσματα χωρίς παράθυρα, γιατί ήτανε το πίσω μέρος, εκεί που ίσως άφηναν τα ζώα τους, που ρίχναν τ' άχρηστα και τα σκουπίδια. Λοιπόν, δεν θα 'πρεπε να ξαναρθεί να κοιμηθεί εδώ, δεν ήτανε η πολιτεία που ζητούσε, που του τάξανε, που έψαχνε ολόκληρο το καλοκαίρι περπατώντας, κάνοντας θελήματα, δουλεύοντας, μη κλαίγοντας, μονάχα καταπίνοντας σα μια ξερή γωνιά από την κόρα του προχθεσινού ψωμιού την πίκρα του, της μάνας του τη θύμηση, ακόμη και του γέρου του το άγριο ξεπροβόδισμα: «φοβάσαι τη δουλειά» του έλεγε «και φεύγεις» — κι άλλο τίποτα.

Μα ποιιά δουλειά και πού στην πέτρινη πατρίδα, που ήτανε ολόκληρη των αλλωνών, όπου σε μία λάκα από βράχο φέρναν και σώριαζαν το χώμα απ' αλλού, για να φυτρώσουν τρεις καλαμποκιές και να πηγαίνουν με τη μάνα του να τις φυλάγουν όλη μέρα τούτες τις λακκούβες, μη τύχει και τα ξεριζώσει τα φυντάνια κάποιο ζωντανό, μη τύχει και ξεθάψουνε τους σπόρους τα πετούμενα. Και κει καθόταν πάνω στη φιλόξενη την πέτρα η μητέρα του κι εκείνος πλάι - πλάι, δίχως να μιλούν, μόνο αγναντεύοντας στο βάθος και στο πλάτος, ψάχνοντας μία απόκριση στην πείνα τους, στο πώς θα τη γελάσουν, ή άλλοτε μαζεύοντας ξερόκλαδα («δουλεύοντας» θα έλεγαν και θα γελούσαν πικραμένα), μασώντας χόρτα του βουνού που τα 'ξεραν, πριν νι προλάβουν να ζεματιστούν και να περιχυθούν με ξύδι, ν' αποβάλουν την πικρίλα τους, να τους χορτάσουν.

Κάποτε η μάνα έφευγε· ήτανε δυο αδέρφια ακόμη — το ένα στα φασκιά — ήταν και ο πατέρας που όλο γκρίνιαζε, που ήθελε να γίνονται όλα στην ώρα τους, «σαν τους καλούς νοικοκυραίους» έλεγε κρατώντας το πιρούνι του σα σκήπτρο, που ο Νικόλας δεν τους ήξερε και δεν τους είχε δει ποτέ του — μπορεί να πήγαιναν απ' άλλους δρόμους και να μη βρισκότανε ποτέ μπροστά τους. Μα ποια δουλειά; ξανασκεφτόταν τώρα. θυμόταν το παιδί που κάθονταν μονάχο μες στην ερημιά για να φυλάει μες στις πέτρες τις λιγνές καλαμποκιές και να κοιτάει πέρα στα περβόλια που πρασίνιζαν προκλητικά, όπου θα πρέπει να ευωδιάζαν και να σε χόρταιναν στον ύπνο και στον ξύπνο σου· όμως ήταν των μπέηδων, του έλεγαν, και είχαν τους μπεχτσήδες, σκύλους άγριους ή σκληροπέτσικους δραγάτες που σ' άφηναν μονάχα ν' αγναντεύεις από μακριά, ίσως γιατί δεν το μπορούσαν να σε διακρίνουν μες στα βράχια, τόσο βάθος, μάλιστα αν τύχαινε να ήσουν στα δέκα σου ή πιο μικρός ακόμα. Γιατί ήταν όλα αυτά «έπιτουρκίας» όπως αφηγιότανε αργότερα.

«Κι από ποιο χωριό κατέβηκες;» θα τον ρωτούσαν. Μα δεν θα ήξερε τι να τους πει· δεν είχανε χωριό που κατοικούσαν, δεν ήτανε γραμμένοι πουθενά για μόνιμα — μια καλύβα κάτω απ' τη ρίζα του μεγάλου βράχου κι ύστερα μια άκρη από ρεματιά και μια ξένη στάνη και αργότερα πιο κάτω, έξω απ' το τσιφλίκι κάποιου μπέη κι απ' τη μυρουδιά του — πάντα έξω· όμως ριζώμα κανένα (πέτρα που κατρακυλά δεν πιάνει ρίζα, έλεγε ο πατέρας αυτοκρίνοντας), πίσω από κάποια ξένα γίδια και χωρίς γεννήματα. Κι είπε ο Νικόλας, έτσι, από μέσα του, έχουμε και έχουμε κατρακυλήσει, ας τραβήξω για τη Σαλονίκη μήπως και ριζώσω.

Κάτω απ' το δέντρο έρχεται σιγά - σιγά και στρώνεται το φως της μέρας κι έχει αρχίσει, δίχως να το καταλάβει το παιδί, μια οχλαγωγή· πρέπει να 'ναι από τη μεριά του δρόμου, από κει που θα ανοίγουν τα παράθυρα ετούτων των σπιτιών. Κάποτε ακούγεται και μια τσιρίδα, μοιάζει με γυναίκα που τη δέρνουνε (όπως σήκωνε το χέρι ο πατέρας οργισμένος ανεξήγητα, μα δεν άκουγε το κλάμα το παιδί, μόνο έβλεπε τη μάνα όλο ράχη, όλο πιο σκυμμένη στα «χωράφια» τους και κατόπι έτρεχε κι εκείνο

και εσκάλιζε το χώμα — δάχτυλα με δάχτυλα χαϊδεύοντας τη μάνα — λες και είχανε λουλούδια ή μυριστικά διάφορα να καλλιεργήσουν κι έπρεπε να είναι δίχως χόρτα και ζιζάνια, ούτε μια αγκίδα)· ύστερα πληθαίνουν οι ήχοι, μοιάζει να ξυπνιούνται αναμεταξύ τους, να ξυπνούν την πολιτεία ή τη γειτονιά και να παίρνουνε τον δρόμο για ποιος ξέρει πού. Τότε λέει ήρθε η ώρα, από μέσα του, και περνώντας το δισάκι του στον ώμο δίχως κόπο, βγαίνει το παιδί από το χάλασμα του φράχτη κι απαντιέται με την πολιτεία, πεινασμένο για να τη γευτεί.

Και τη γεύεται καλά πενήντα χρόνια, νιώθει και τη γλύκα και την πίκρα της, μα μια μέρα — τότε που νομίζει ότι είναι τέλος — παίρνει πάλι τα βουνά, να ξανασυναντηθεί μπορεί με τα χωράφια του. Όμως ήταν άλλος κόσμος πια και κείνος άλλος άνθρωπος, άλλη η πεθυμιά του. Και ξαναγυρίζει στη Θεσσαλονίκη, τούτη τη φορά πραγματικά με σιδηρόδρομο κι απογοητευμένος — κι από τούτο. Μα στο μεταξύ τα χρόνια έγιναν πολλά· οι κακές ανάμνησες, οι εφιάλτες.

Διαβάστε το κείμενο, συζητήστε μεταξύ σας και απαντήστε στις ερωτήσεις:

Ο Νικόλας είναι μετανάστης στην ίδια του τη χώρα (εσωτερικός μετανάστης).

1. Ποιοι λόγοι τον ανάγκασαν να μεταναστεύσει;
2. Με ποιον τρόπο και σε ποια κατάσταση έφτασε στη Θεσσαλονίκη;
3. Ποια ήταν η πρώτη εντύπωση από την «πολιτεία»;
4. Με ποιον τρόπο θα διηγούνται μετά από χρόνια οι απόγονοί του πως έφτασε και γιατί;
5. Μετά από πενήντα χρόνια επισκέπτεται τη γενέτειρά του και ξαναγυρίζει στην Θεσσαλονίκη «πραγματικά με σιδηρόδρομο κι απογοητευμένος». Πού νομίζετε ότι οφείλεται αυτή η απογοήτευση; Ποιον τόπο νομίζετε ότι θεωρεί ο Νικόλας πατρίδα;

2. Στην Αμερική- Βρωμοέλληνες – ΗΠΑ no rats...

Ακούστε το τραγούδι «Στην Αμερική» (στίχοι, μουσική: Θ. Παπακωνσταντίνου),

<http://www.youtube.com/watch?v=a8uxqzokc0w>

παρακολουθήστε και τα 5 πρώτα λεπτά από το ντοκιμαντέρ του Σ. Κούλογλου

Βρωμοέλληνες <http://www.youtube.com/watch?v=IE49kaB8wRQ>, συζητήστε

μεταξύ σας και απαντήστε στις ερωτήσεις:

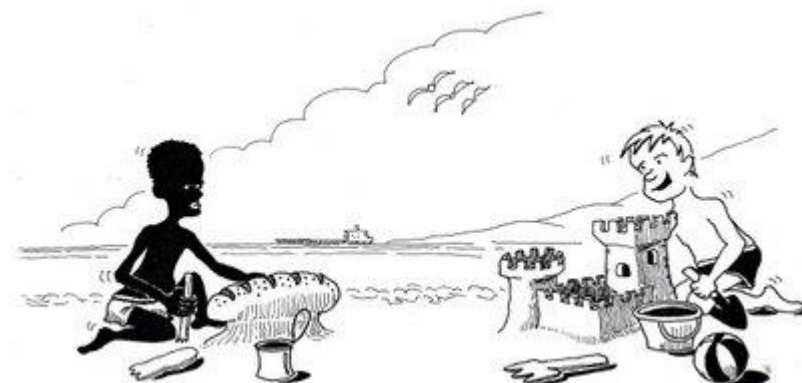
1. Ποιοι λόγοι ανάγκαζαν τους Έλληνες να μεταναστεύσουν;
2. Με ποιον τρόπο και σε ποια κατάσταση έφταναν συνήθως στην Αμερική;
3. Ποια ήταν η πρώτη εντύπωση από το «Νέο κόσμο»;
4. Ποιες εργασιακές συνθήκες είχαν εκεί να αντιμετωπίσουν;
5. Πώς τους φέρνονταν οι ντόπιοι;

3. Παρακολουθήστε το ντοκιμαντέρ «Ξένοι στην ίδια πόλη»

http://www.edutv.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=407

(από το 2^ο ως το 10^ο λεπτό), αντλήστε στοιχεία από τη γελοιογραφία του Γ.

Γερούλια και απαντήστε στις ερωτήσεις:

1. Για ποιους λόγους αποφάσισαν να μεταναστεύσουν τα παιδιά;
2. Ποια προβλήματα αντιμετωπίζουν;

3. Τι όνειρα κάνουν για το μέλλον;

4. Αναζητήστε τους όρους μετανάστη/μετανάστευση και τη σημασία τους σε ηλεκτρονικά λεξικά (πχ. Βικιλεξικό, Βικιπαίδεια, Λεξικό Τριανταφυλλίδη <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>) και συνθέστε το δικό σας ορισμό για την έννοια μετανάστης και αν θέλετε, σύντομο συνοδευτικό κείμενο με σχετικές πληροφορίες χρήσιμες για σας και τους συμμαθητές σας. Κατόπιν να αναρτήσετε το πόνημά στο Wiki της τάξης.

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Στοιχεία αυτού του σεναρίου θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στο μάθημα Project με παρόμοιο θέμα (Α΄ και Β΄ Λυκείου) εστιασμένα ίσως διαφορετικά, ανάλογα με τους στόχους και τα υποθέματα που θα καθορίσουν οι διδάσκοντες (ή ο διδάσκων) και οι μαθητές τους. Επίσης, πολλά στοιχεία θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν κατά τη διεξαγωγή πολιτιστικού προγράμματος με συναφές θέμα.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Στόχος κατά τον σχεδιασμό και τη σύνθεση του σεναρίου ήταν να καλύψει όσο περισσότερα πεδία άπτονται της εξεταστέας ύλης του μαθήματος, εφόσον όλοι οι εμπλεκόμενοι με το γλωσσικό μάθημα στη Γ΄ Λυκείου γνωρίζουν πολύ καλά ότι πρέπει να καλυφθεί στην παραμικρή της λεπτομέρεια, αφού πρόκειται για μάθημα πανελληνίως εξεταζόμενο. Έτσι, η εφαρμογή του σεναρίου αυτού δε θα θέσει εκτός προγραμματισμού τον καθηγητή που θέλει να το υλοποιήσει.

Η μοναδική δυσκολία ίσως προκύψει για τους διδάσκοντες οι οποίοι δεν έχουν καμία τριβή με θεατροπαιδαγωγικές μεθόδους και τεχνικές. Πιστεύω όμως πως η πολύ αναλυτική περιγραφή των φάσεων και των εκάστοτε στόχων στο θεατρικό εργαστήριο (1^ο δίωρο) προκαλεί/προσκαλεί όποιον θέλει να δοκιμάσει κάτι διαφορετικό στη διδασκαλία του να το τολμήσει.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Pammenter, D. 2012. *Το κοινωνικό θέατρο ως πολιτισμική δράση για την εκπαίδευση και τη μεταμόρφωση*. Σημειώσεις από βιωματικό εργαστήριο στο πλαίσιο της 5ης συνάντησης για το κοινωνικό θέατρο (Θεσσαλονίκη, Οκτώβριος 2012).
- Αδαλόγλου, Κ. 2007. *Η γραπτή έκφραση των μαθητών. Προτάσεις για την αξιολόγηση και τη βελτίωσή της*. Αθήνα: Κέδρος.
- Κόμης, Β. & Κ. Ντίνας. 2011. Μελέτη για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία της γλώσσας και της λογοτεχνίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Γενικό πλαίσιο και ιδιαιτερότητες. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Κορδάκη, Μ. & Χ. Σιέμπος. 2010. Χρήση της συνεργατικής μεθόδου Jigsaw για τη μάθηση βασικών εννοιών γλωσσών προγραμματισμού. Στο «*Διδακτική της πληροφορικής*», Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Πανελληνίου Συνεδρίου. Αθήνα, 9-11/4/2010. http://www.etpe.gr/files/proceedings/25/1273085533_kordaki-siebos.pdf [τελευταία επίσκεψη 30/10/2012]
- Κουτσογιάννης, Δ. & Μ. Αλεξίου. 2012. Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Κουτσογιάννης, Δ. 2010. Η εισαγωγή των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων. ΤΠΕ και γραμματισμός. Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης. Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών για την Αξιοποίηση και Εφαρμογή των ΤΠΕ στη Διδακτική Πράξη, τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ02, Πάτρα, Α΄ Έκδοση, 16-48.
- Κουτσογιάννης, Δ. 2011. Μελέτη για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: γενικό πλαίσιο και ιδιαιτερότητες. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας,

<http://www.greeklanguage.gr/>

[sites/default/files/digital_school/p3.1.2_glwssa_bthmia.pdf](http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/p3.1.2_glwssa_bthmia.pdf) [15.11.2010]

Κουτσογιάννης, Δ. 2012. Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης. Στο Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 32ης συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας, του Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ.

Μαργαρού, Ε. 2012. «Έχω το δικαίωμα;», Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Λυκείου. Διδακτικό σενάριο στο πλαίσιο της Δράσης 62 του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας.

Μπίλλα, Π. 2012. «Γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες: ένα μέσο γλωσσικής και πολιτισμικής αυτογνωσίας», Νεοελληνική Γλώσσα Α' Λυκείου. Διδακτικό σενάριο στο πλαίσιο της Δράσης 62 του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας.